ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИЙ-ВЛАК, УШНЫЗА!

МАРИЙ КОММУНА

1918 ий 1 октябрь годсек лектеш

КПСС Марий обкомын, МАССР Верховный Советын да Министр-влак Советын органышт

№ 24 (18406) | 1990 ий 28 январь, рушарня | Акше 3 ыр

Марий Эл: тенгече таче эрла

Юрино

Палдарыме арня

Поселкысо рӱдӧ библиотека 29 январь гыч 4 февраль марте у книга дене палдарыме арням эртара.

Тидын годым книган танже-влак шукерте огыл савыкталт лекше художественный да моло тӱрлӧ литература дене палыме лийыт. Келшыше книгам лудаш 5 февраль гыч веле налын кертыт. Арня эртыме жапыште шукырак ен палыме лийын кертше манын, книга вигак ок пуалт.

Библиотекын лудмо залыштыже ик экземпляр дене гына толшо произведений-влакат ончыкталтыт. Икмынярже лӱмжымат каласаш уто огыл, очыни. Тыгайлан В. Бусановын «Петр Великий и его время», Д. Волкогоновын «Триумф и трагедия. Политический портрет Сталина», «Дом и усадьба» сборник да молат шотлалтыт.

Тыгак тӱрлӧ тематикан художественный литература ончыкталтеш. Фантастика ден детективым йӧратыше-влакат шканышт келшыше у книга дене палыме лийын кертыт.

У книга дене палдарыме арня кажне тылзын пытартыш арняштыже эртаралташ тӱналеш.

М. КОЗЛОВА.

Йошкар-Ола

Кружок почылтеш

«СССР — Финляндий» обществын Марий отделенийжым ыштымылан тылзе наре веле лиеш. Кӱчык жапыште тудын радамышкыже кумло утла пашаче коллектив уло кумылын ушнен. Посна ен-влакат обществыш пурташ йодмашым возат.

— Йӱдвелыште илыше кугезе тукымна дене вашваш кылым кучаш шонышо-влакын кумылыштым шуктен, ме финн йылмым туныкташ тӱналаш шонена. Тидлан вийнат сита, йӧннат уло, — манеш «СССР — Финляндий» обществын Марий отделенийжын ответственный секретарьже В. И. Вершинин.

А тунемаш шонышо-влаклан иктын гына темлыме шуэш: кружок нерген кумдарак палем налнеда гын, Валерий Иванович ден МасНИИ-ш 5-59-37 телефон дене йыштыртатен кертыда.

Б. ШАМИЕВ.

Кумлымшо гана

«Марий АССР печать ...

Ончыкылык верч вургыж

Тиде кечылаште Йошкар-Олаште комсомол Марий областной организацийын XXXVIII конференцийже эртыш. Кажне район гыч погынышо 400 наре делегат республикысе самырык тукымым тургыжландарыше проблемылам кумдан кагашен.

Нуно столицышке толмо кечылам моткоч пайдалын кучылташ тыршеныт: министерство ден ведомствылаште кӱлешан йодыш-влакым рашемденыт, тӱрлӧ неформальный движений ден клуб-влакын пашашт дене палыме лийыныт. Комсомолын тачысе кечыже да ончыклыкшо нерген мутланымаш умбакыже ... низацийын пашажлан акым пуымо да тудын вуйлатыше органже-влакым сайлыме.

Снимкылаште: трибунышто — ВЛКСМ обкомын икымше секретарьже Михаил Калинов; конференций годым: конференцийын делегатше-влак ВЛКСМ Оршанка райкомын инструкторжо Алевтина ...

КПСС ЦК-н комиссийыштыже

КПСС ЦК-н Идеологический комиссийжын черетан заседанийже перестройка жапыште В. И. Ленинын теоретический наследийжым активнын кучылтмо йодышлан пӧлеклалтын. 26 январьыште эртыше тиде заседанийыште идеологический учреждений вуйлатыше, ученый-обществовед, культура деятель, партийный пашаен-влак участвоватленыт.

Кум тылзе гыч В. И. Ленинын шочмыжлан 120 ий темеш. Тидын нерген каласымек, комиссий председатель, КПСС ЦК Политбюро член, партий ЦК секретарь В. А. Медведев тыге палемден: ондак ленинский юбилейым палемдыме годым тунамсе руководствым чарныде моктеныт, ленинский принциплан ушанле лийме нерген тоштлен ойленыт, но тидыжым шуктен толын огытыл.

Кызыт ленинский наследий дек пӧртылмаш юбилейный койыш дене огыл, а мемнан общественный вияҥмашнан кӱлешыже, илышын чыла могыржым келгын пужен ыштыме, общественный сознаний сферыште тыглай огыл процесс лийын шогымо дене кылдалтын. Перестройка ленинский наследийым чынже денак творчески умылен шогымо, Ленинным теоретик, политик да айдеме семын умылымо проблемым уло пӱсылык дене шынден.

Каҥашымашым В. А. Медведев иктешлен. Тудо В. И. Ленинын идейно-теоретический наследийжым объективно анализ[illegible], ленинизмым мемнан обществынан социалистический уэммашыжын задачыжым решатлыме дене чак кылден, творчески вияҥдымашлан вниманийым поснак ойырен.

Заседанийын материалже печатьыште савыкталтеш.

Комиссийын 1989 ийысе пашан результатшым каҥашымек, тенийлан тудын пашан планжым палемденыт.

(ТАСС).

РЕСПУБЛИКЫШТЫНА, регистраций пытымек, калык депутатыш кандидат-влак шкеныштын избирательышт дене вашлияш лектыныт. Вашлиймаш кажне округышто кажне кечын эрта. Тидын годым депутатын мандатше верч кучедалше-влак сайлымаш деч ончычсо программышт дене палдарат, а избиратель-влак нунылан сугыньым (наказым) пуат. Мутат уке, вашлиймаш кугу интересым луктеш.

Газетлаште увертарыме ыле: РСФСР-ын калык депутатше-влакым, Марий АССР Верховный Советын да верысе Совет-влакын калык депутатыштым сайлымашлан ямдылалтмаш тӱҥалмек, шемер-влакын активностьышт палынак кушкын. Тидлан сайлымаш нерген у закон-влакат полшеныт. Тений Российын депутатше лияш 8 избирательный округышто 76 кандидат, а Марий АССР Верховный Советыш 150 депутатлан 439 кандидат регистрироватлалтыныт. Посна округлаште 10 утла кандидат дене логалеш. Тыгеракын, избиратель-влаклан шонкалаш сита.

Весат пале: калык депутатыш кандидат-влак коклаште тыглай пашаче, тыглай колхозник пеш шагал. Эн шукынжо вуйлатыше озанлык пашаен, наукын, здравоохраненийын, культурын представительышт улыт. Эшеат теве мо тургыжландара: ӱдырамаш моткочак шагал.

Конешне, ончыкылык кандидат-влакым коллективлаште, общественный организацийлаште ойыреныт, погынымашлаште простой труженик-влакын чулымлыкышт, можыч, ситен огыл. Тылечат коч, тошто койыш деч, «мемнан деч поснат палат», «ме мом ыштен кертына» манме койыш деч але утлен огынал. Но тыгай йодыш лекшаш ыле: «Совет властьше кӧн?» Калыкын. Тыгеже, калыкын шемер ужашыже, материальный производствышто поянлыкым ыштен лукшо вий, Советыште лияш, илыш гыч лектын шогышо чыла йодышым каҥашаш, законым лукташ эн ончыч праван.

Южышт ойлат: «Пашаче але колхозник Верховный Советыште мом ыштен кертеш? Да тудо ӱҥкым пуашытеш? Да тудо [illegible] ок тошт». Погынымаш [illegible] шомак. Ожнат, эсогыл ик верыште тошкыштмаш жапыште, тыглай труженикын мутшым луктын каласаш, справедливость верч шогаш лӱдын огыл, тудын шӱм-чонышт[illegible] критика[illegible] тул йӧрен огыл. А перестройка [illegible] пашаже [illegible] ...дистский пашашке идеологический актив ушнен. «Избиратель йолташ, тый лач тиде кандидат верч йӱклӧ» манаш мыйын правам уке. Эн келшыше, достойный кандидатым тудо шке ойырен налеш. Кудыжо ӱшаным сулен кертеш? Йодыш тыглай огыл. А 1990 ий 4 мартыште сайлыме бюллетенеш шуко кандидат гыч иктыжым гына кодаш кӱлеш.

«Мый депутат лиям гын, тидым-тидым ыштем ыле». Сӧрымӧ нине мутым кӧ колын огыл? Погынымашыш миен огыдал гын, газетыште лудында. Тыгай порядке. Округышто илыше кажне избиратель кандидатын платформыжым, биографийжым палышаш. Мылаемат нуным лудаш логалын. [illegible] «Чыла тидым [illegible] избиратель деч мандатым налше депутатын [illegible] сита мо?»

Айста шоналтена. Округышто, эн ончычак, ял озанлыкан кундемым ушнышо ышта, ыштен, тудо корным ышта, вара школлан, больницылан, йоча дошкольный учреждений[illegible], культура пӧртым чоҥа, колхоз ден совхоз-влакын материально-технический базышт[illegible], торговля, медицина, быт обслуживание, пенсионер, [illegible]

Те тыге ида шоно, пуйто автор вуйлатыше пашаен-влак вашталтыш. Уке, республика-влакын парламентыштыш, депутат-влакын верысе Советыштышт теоретический шинчымашан, илышыште чыла шӧрынжым палыше, практикыште уста организатор улмыштым ончыктышо, калыкыште кумдан палыме йолташ-влак кӱлыт да лийшаш улыт. Но мемнан жапысе вуйлатышым мый гын, избиратель семын, политический деятельым (калык дек чак да тудын шӱм-чонжым шижын шогышым), деловой еҥым (экономикым чот палышым, шонкален-вискален мошташым, йодышым чын, бюрократ семын ювватылле решитлаш тоштшым), партийын перестройка шотышто политикыж верч ленинецла кучедалшым, шкем тымалтын, скромнын кучышым ужнем. Тыгай вуйлатыше-влак, пиалешна, улыт.

Да, сайлымаш кече марте кандидат-влак коллективлаште, илыме верлаште, культура учрежденийлаште, избиратель-влакын клубыштышт калык дене вашлийыт, мутланат, нунын семынак, доверенный еҥышт агитацийым эртарат. Нунылан окружной комиссийын членже-влак полшат. Агитационно-пропаган... шӱдӧ проблемым сайлымаш кампанийлан ямдылалташ тӱҥалме марте молан ужын огытыл, ужыныт гын, нелылык гыч лекташ молан полшен огытыл? Ынде, таҥгасымаш талышнымеш, икмынияр кандидат коклаште «конкурсный баллым» погынеже мо?

СССР калык депутат-влакым сайлымаш кампаний шарналтеш. Тунам, кодшо ийын, ик кандидат, кугу погынымаш ончылно ойлышыжла, малдале: «Мый тендан кундемдам сайын палем, тиде-тиде лийже манын, тидым-тудым ыштем ыле». А «тидыжым» тудо, ял озанлыклан мугым кучышо ответственный пашаен семын, служебный долгшо почеш шукертак ыштышаш ыле. Избиратель-влак тудым депутатлан сайлен огытыл. Тений саде йолташ — уэш кандидат. Манеш: изи яллаште кооперативым ыштышаш верч тыршаш тӱҥалам. Тӱҥалже, ончена, мо лектеш. А вет ойган нине ялже лач тудын годым пытышт да ынде кооперативышкыже кӧ пура — шоҥго кресаньык-влак мо? Могай тушто изи ял, кокла шотан ялже-влакым арален кодаш юмо полшыжо ыле.

Йошкар-Олаште ик пашаен икапаште Российын, Марий АССР Верховный Советын да городской Советын депутатышт лийнеже. Мом каласет, кугу корабльлан торашке ийын кошташ пӱрен. Но вет тудо сайлымаш нерген закон-влакым нигӧ деч коч сайын палышаш ыле: ынде гражданин, кеч-кушто илыже, кеч-кушто пашам ыштыже, кок Советын депутатше гына лийын кертеш! Тидым депутатыш кандидат-влакым регистрироватлыше избирательный комиссий-влакат палышаш ыльыч.

Марий кундемыште тӱрлӧ проблема лыг погынен. Туге гынат кажне кандидатын программыже реальный илыш дене, верысе условий дене, улшо йӧн да улшо вий-куат дене кылдалтшаш. Кандидатын кусеныштыже ни окса, ни материальный ресурс уке, тудын йылмыже веле. А яклака йылме дене вимом от ыште. Материальный поянлык промышленностьышто, ял озанлыкыште, строительствыште да моло отраслыште ышталтеш. Таклан огыл ойлена: «Таче кузе тыршена, эрла туге илаш тӱҥалына». Ойлаш, йодаш, сӧрвалаш, кӱшташ куштылго. Эшеат куштылго ала-момат сӧраш. А умбакыже?

Шонен шинчет, да йодыш шкеак шочеш: южо кандидатын программыже куктежан огыл? Мутлан, нуно депутат лийыт, вич ий жаплан сайлалтыт, но [illegible]

Сайлымаш деч ончычсо кызытсе этапым эн пӱсӧ этап, маныт. Конкурсышто таҥгасымаш кажне кечын талышна. Но тиде кучедалмаш иктӧр условийыште эртаралтшаш, честный [illegible] ...

Лудшо дене мутланымаш

ИЗБИРАТЕЛЬ ДА КАНДИДАТ

ныш пурташ йодмашым возат.

— Йӱдвельыште илыше кугезе тукымна дене вашваш кылым кучаш шонышо-влакын нумылыштым шуктен, ме финн йылмым туныкташ тӱҥалаш шоненна. Тидлан вийнат сита, йоннат уло, — манеш «СССР — Финляндий» обществын Марий отделенийжын ответственный секретарьже В. И. Вершинин.

А тунемаш шонышо-влаклан иктым гына темлыме шуэш: кружок нерген кумданрак пален налнеда гын, Валерий Иванович дек МарНИИ-ш 5-59-37 телефон дене йыҥгыртатен кертыда.

Б. ШАМИЕВ.

Кумлымшо гана

«Марий АССР печать летопись» библиографический указательын 30-шо выпускшо лектын. Тушто Марий книга издательствыште ончылий савыктен лукмо книга, брошюра, тематический сборник-влакын лӱмышт да мо нерген каласкалымышт палемдалтын. Тыгак Марий АССР нерген моло вере лекше книга ден статья-влакымат пуртымо.

Погымо чумыр материал предметный, географический, музыкальный, именной да полшышо моло указатель дене пуалтеш. Тидыже кӱлеш теман книга ден статья-влакым муаш пеш йӧнан.

Библиографий пашалан тӱҥалтышым Яныш Ялкайн 1934 ийыште «Марий библиографий» (1821—1933) да «Материалы для библиографического указателя по мароведению» (1762—1931) книгаже-влак пыштеныт. Тидын деч вара ятыр библиографический справочник, тематический указатель лектыныт. 1959 ий гыч ты пашам С. Г. Чавайн лӱмеш республиканский научный библиотека шуктен шога.

А. ЕФРЕМОВА.

Ончыкылык верч вургыж

Тиде кечылаште Йошкар-Олаште комсомол Марий областной организацийын XXXVIII конференцийже эртыш. Кажне район гыч погынышо 400 наре делегат республикысе самырык тукымым тургыжландарыше проблемылам кумдан каҥашен.

Нуно столицышке толмо кечылам моткоч пайдалын кучылташ тыршеныт: министерство ден ведомствылаште кӱлешан йодыш-влакым рашемденыт, тӱрлӧ неформальный движений ден клуб-влакын пашашт дене палыме лийыныт. Комсомолын тачысе кечыже да ончыкылыкшо нерген мутланымаш умбакыже конференций залыште шуйнен. Рвезе ден ӱдыр-влак чоҥыштым тургыжландарыше шуко йодышлан чын вашмутым налыныт. Российысе комсомолын пӱрымашыжым рашемдаш тыршеныт, ВЛКСМ-ын XXI съездышкыже делегат-влакым сайленыт.

Конференцийыште йолташла мутланымаш эртен. Комсомол областной организацийын пашажлан акым пуымо да тудын вуйлатыше органже-влакым сайлыме.

Снимкылаште: трибунышто — ВЛКСМ обкомын икымше секретарьже Михаил Калинов; конференций годым; конференцийын делегатше-влак ВЛКСМ Оршанка райкомын инструкторжо Алевтина Подоплелова, ВЛКСМ Юрино райкомын икымше секретарьже Михаил Ремизов, ВЛКСМ Советский райкомын кокымшо секретарьже Николай Ломакин да Курык марий район Мосолов лӱмеш колхозысо комсомол комитет секретарь Геннадий Сибатров комсомолын ветеранже А. Н. Черезова дене мутланат.

И. Речкинын фотожо.

... процесс ... шогымо дене кылдалтын. Перестройка ленинский наследийым чын денак творчески умылен шогымо, Ленинын теоретик, политик да айдеме семын умылымо проблемым уло пӧсылык дене шынден.

Каҥашымашым В. А. Медведев петырен. Тудо В. И. Ленинын ... объективно аклаш кӱлмылан, ленинизмым мемнан обществынан социалистический уэммашыжын задачыжым решатлыме дене чак кылден, творчески виянгдымашлан вниманийым посна ойырен.

Заседанийын материалже печатьыште савыкталтеш.

Комиссийын 1989 ийысе паша результатшым каҥашыме, тенийлан тудын паша планжым палемдыме.

(ТАСС).

Кӱкшын аклыме

Совет искусствышто заслугылан РСФСР Верховный Совет Президиумын 1990 ий 26 январьысе Указше почеш «Марий эл» куштышо государственный ансамбльын балетмейстерже Геннадий Петрович **Гусевлан «РСФСР искусствын заслуженный деятельже»** почетный лӱмым пуымо.

* * *

Партийный ден совет органлаште пашам шуко ий сайын ыштымылан Марий АССР Верховный Совет Президиумын 1990 ий 26 январьысе Указше почеш Марий АССР Министр-влак Советын председательже Аркадий Александрович **Васильевым** Марий АССР Верховный Совет Президиумын Почетный грамотыж дене наградитлыме.

... тылечат коч, тошто койыш деч, «мемнан деч посна палат», «ме мом ыштен кертына» манме койыш деч але утлен огынал. Но тыгай йодыш лекшаш ыле: «Совет властьыше кӧ?» Калыкын. Тыгеже, калыкын шемер ужашыже, материальный производствышто полным ... луктын ... Советыште ... каҥашаш, законым лукташ эн ончыч праван.

Южышт ойлат: «Пашазе але колхозник Верховный Советыште мом ыштен кертеш? Да тудо йӱкым пуашыжат ок тошт». Йоҥылыш шомак. Ожнат, эсогыл ик верыште тошкыштмаш жапыште, тыглай тружениклан чыным луктын каласаш, ой-каҥашым пуаш, справедливость верч шогаш лӱдынальтыранен огыл, тудын шӱм-чонышткыжо критика тул йӧрен огыл. А перестройка ийлаште пашазе классын, колхоз крестьянствын представительышт гражданский, активный илыш позицийыштым утыр ончыктеныт да ончыктат. Тидыже республикысе Верховный Советын пытартыш сессийыштыжат уэш раш койо.

Чынак, пашаче еҥ-влакын илышыштым, шонымыштым, ойгыштым да куаныштым кӧ утларак сайын пала? Илышын шере-кочыжым кӧ утларак шижын шога? Пашаче коллективыште ыштыше, калык коклаште эре гаяк лийше йолташ огыл мо? Тиде ожно ликбезыште тунемшым грамотдымо маныт. Кызыт шемер айдеме кӱкшӧ политический культуран, практический пашаште южо озанлык вуйлатыше деч виянрак, ушан ойым пуымашке талырак. Конешне, тудо чылаж годым литератор але юрист семын, можыч, ойлен ок сеҥе, но ... бюллетенеш шуко кандидат гыч иктыжым гына колаш кӱлеш.

«Мый депутат лиям гын, тидым-тидым ыштем ыле», Сӧрымӧ ниже мутым кольын огыл? Погынымашыш миен огыдал гын, газетыште лудында. Тыгай порядке. Округышто илыше кажне избиратель кандидатын платформыжым, биографи... лыме лиятат, шонен шинчет: «Чыла тидым шукташ избиратель деч мандатым налше депутатын вийже сита мо?»

Айста шоналтена. Округышто, эн ончычак, ял озанлыкан кундемым ушыш пыштен, тудо корным ышта, вара школлан, больницылан, йоча дошкольный учреждениийлан у зданийым, культура пӧртым чоҥа, колхоз ден совхоз-влакын материально-технический базышытым пеҥгыдемда, торговля, медицина, быт обслуживанийым виянгда, пенсионер, инвалид-влакын илышыштым саемда, пенсийым кугемда, Советын рольжым нӧлталеш, национальный йодышым решатлаш тӱҥалеш... Руш манмыла, стоп! Шогалына. Шӱлышым налаш кӱлеш.

Эше мом сӧрат? Илыме верым, у цехым чоҥат, калыклан кӱлшӧ сатум ыштен луктыт, продовольственный проблемым решитлат, эсогыл национальный культурым, традицийым, илыш-йӱлам, йылмым арален кодат... Да кӧ тидым ойлаже — марий калыкын историйжым, йылмыжым палыдыме еҥ-влак!

Шуко кандидат шӧртньӧ курыкымат сӧра ыле да, Марий мландыштыже шергакан металлже уке. Копыштат нуным, брат: нине йолташ але марте кушто иленытше, погынышто лу... тельствыште да моло ... раслышке ... Тыге ... «Тиде ... тыршена» ... «Ойлаш ... кушто ... сӧрат? А умбаке?»

... рымӧ мутышт кагаз ӱмбалан кодеш. Тунам чыла титакым партийный але совет орган ӱмбак кусараш огыт тӱҥал? Манмыла, «меже ыштена ыле, но мешайыше-влак улыт». Тыгерайын демагогий титаклыме заключенийыш савырнен кертеш. А тидыже илышыште куту шучко!

Сайлымаш деч ончычсо кызытсе этапым эн пӱсӧ этап, маныт. Конкурсышто таҥасымаш кажне кечын талышна. Но тиле кучедалмаш иктӧр условийыште эрталтшаш, честный лийшаш. Тидын годымак ик кандидат вес кандидатым шыгыремдылшаш огыл, мыскылышаш, лӱмдылшаш, тудын ӱмбак лавырам кышкышаш огыл. Доверенный еҥ-влак, агитацийыште полшаш шонышо группа-влакат кажне мутым шоналтен каласышаш улыт.

Сайлымаш кечын эн кугу судья — избиратель. Избиратель-влак кажне кандидатым «шокте» вошт шоктыт, шонем. Могай итог лиеш, тидым сайлымашын результатше ончыкта. Но верховный да верысе Советлашке кӧ логалеш, шемер-влаклан садиктак огыл. Вет депутат-влакын кидыштышт Российский Федерацийын, Марий республикын, районын, поселкын, селан, ялын ончыкылык пӱрымашышт лиеш.

Вар. ИВАНОВ.

У Торъял

Тутло кочкыш

Кинде комбинатыште у продукцийым ыштен лукташ тӱҥалыныт. Тиде — тутло олым (соломка) манме кочкыш. Икшыве-влаклан пеш келшыше.

Технологический линий икымше продукцийым пуэн. Куатым поген шуктымек, тений кумло тӱжем теҥгеаш 90 тонн кочкышым ямдылышаш. Икымше кварталыште ныл тӱжем теҥгеаш сакыр йӧршан изделийым пуышаш.

Коллектив пашаште уым кычалаш да шыҥдараш тырша. Теве ӱмаштат кок тӱрлӧ печеньым лукташ тӱҥалын. «Шокшо кинде» магазиным почын. План деч уто 26 тӱжем теҥгеаш кинде-булко изделийым калыклан колтен. Тений оборудованийым уэмдымылан кӧра кок-кум тӱрлӧ булкым кӱэшташ тӱҥалыт.

Еҥ-влакын паша условийыштат саемеш. Нунылан саунымʼ, душым почмо. Паша деч вара нойышо могырым кандараш пеш йӧнан.

— Туге гынат, — каласен комбинат директор Н. Поздякова, — пашаштына нелылыкат шижалтеш. Поснак чапле ложаш шотышто. Тудо ола гыч чӱчкыдынак ГОСТлан келшыдыме толеш. Моло компонентат огыт сите. Оборудований чыгынылеш, алмаштыш ужаш ок сите. А Марпотребсоюз правлений ок пу. Йӧра, слесарьна-влак чолга улыт, туткар гыч утарат.

Южо вере киндым шупшыктымо договор кӱрылтеш, сандене ял калык ӧпкела. Нелылык уло гынат, коллектив вуйым ок саке, калык йодмым сайын шукташ тырша.

А. ЯШМЕТОВ.

Звенигово

„Шочмо йылме“

Тыге маналтеш Звенигово рӱдӧ библиотекыште марий йылмым тунемаш кумылан-влакын клубышт. Тудо октябрь тӱҥалтыште ышталтын.

Пашажым ЦБС директорын заместительже С. В. Гаврилова ден оласе 2-шо №-ан школын туныктышыжо В. А. Трофимова виктарат.

— Ме арня еда вӱргечын погынена, — каласкала Светлана Васильевна. — Ончыч Валентина Александровна кӱчык, но келге содержанийан лекцийым лудеш. Тымарте тӱрлӧ темым лончыленна. Теве икмынярже: «Марий калыкын ожно илыме верже», «Финн-угор группысо йылме-влакын шочмышт да виянгме корнышт», «Марий культура да искусство», «Марий кундемыште 30-шо ийласе репрессийын косаже», «Партийын кызытсе национальный политикыже».

Лекций деч вара йылмын ойыртемжым каҥашаш, кутыраш тунемына. Мемнан деке утларакшым культура пашаеҥ-влак толыт. Нунын коклаште руш, чуваш-влак улыт. Мутланымашке библиотекыш книга налаш пурышо-влакат ушнат.

Раш, клубын цельже кумда. Марий йылмым тыглай тунемме дене огыт серлаге, калыкын историйжым, культурыжым да тачысе илыш ойыртемжым шымлат. Чаманен каласаш логалеш, тыште але марте районысо вуйлатыше пашаеҥ, предприятий да организаций гыч специалист-влак лийын огытыл. А вет нунылан ат тыгай шинчымаш уто ок лий.

В. ЯКИМОВ.

1990 ий 4 март — сайлыме кече

Марий АССР Верховный Совет Президиумышто

МАРИЙ АССР Верховный Совет Президиумын заседанийже лийын. Тушто РСФСР-ын, Марий АССР Верховный Советын да верысе Совет-влакын калык депутатыштым сайлымашлан ямдылалтме шотышто Медведево районысо калык депутат-влакын Советыштын пашашт нерген йодышым ончымо. Райисполком председатель В. А. Кислицынын увертарымыжым колыштмо.

Сайлымаш деч ончычсо мероприятий-влак районышто закон дене палемдыме жапыште эртаралтыт. 115-ше №-ан Медведево национально-территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатын ик мандатшылан 9 кандидатым ойырымо, нунын кокла гыч кокытшым округысо избиратель-влак илыме вер шот дене темленыт. Марий АССР Верховный Советыш индеш мандатлан 25 кандидат ойыралтын. Районный, поселковый да сельский Советлашке сайлалтшаш калык депутатыш 448 кандидатым регистрироватлыме. Райсовет исполком нунын дене вашлиймашым организоватлен да кандидат ден доверенный еҥ-влакын правовой статусышт дене, районын ӱмашсе паша итогшо да ончыкыжо социально-экономический виянгмаш корно дене палдарен. Избиратель-влакым обслуживатлыме шотышто палемдыме мероприятий шукталт толеш.

Но сайлымашлан ямдылалтмаште чыла йӧнак тичмашын огеш кучылталт. Граждан-влакын утларак пӱсӧ йодышыштым жапыштыже решатлаш чылаж годымак огыт тырше, дисциплина да порядке шотышто чылажак сай огыл. Южо кандидат могырым правовой норма деч кораҥмаш шижалтеш. Избирательный комиссий-влакын членышт у законодательствым але сайын огыт пале.

Районысо Совет-влаклан да нунын исполкомыштлан улшо ситыдымашым кораҥдаш кӱштымӧ.

Заседанийыште тыгак икмыняр моло йодышымат каҥашыме. Тудым Марий АССР Верховный Совет Президиум председатель В. И. Романов вӱден.

838-ше №-ан ВОЛЖСКИЙ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЙ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ ОКРУГ

РСФСР калык депутатыш кандидат

АЛЕКСЕЕВ Иван Алексеевич

1928 ийыште Чуваш АССР-ысе Цивильский районышто шочын, чуваш, КПСС член. Сар ийлаште пашам колхозышто ыштен. Поволжский лесотехнический институтым тунем лекмек, инженер должностьышто лийын. Воронежский лесотехнический институтышто аспирантурым пытарен. 1955—1960 ийлаште Теллермановский мебель комбинатыште инженерлан, Хоперский госзаповедникыште старший лесничийлан да старший научный сотрудниклан ыштен. Вара Харьков олаште научно шымлыше институтышто старший научный сотрудник лийын. 1976 ий гыч — А. М. Горький лӱмеш Марий политехнический институтын профессоржо. Ял озанлык наука доктор. Тӱрлӧ общественный обязанностьым шуктен толеш.

— У предприятий-влакым чоҥымо годым экологический негызлымаш верч шогаш тӱҥалам, — манеш кандидат. — Республикын экономический ден ресурс шотышто интересшым аралаш пижам.

Кеч-могай пашаеҥ пашам честный ыштымыжлан материальный ден социальный пайдам тичмашын налын шогышаш, тенгеш акшым аралышаш да пашам честно ыштыше еҥын кӱсенжым толымо кӱшеш кооператорын пойымыж ваштареш шогем. Компетентный эколог, экономист да стандартизацийын, метрологийын, квалиметрийын йӧнышт ден принципыштым сайын палыше семын избиратель-влакын интересыштым пӱтынь государствын задачыж дене келыштарыме корным кычалаш тӱҥалам.

Инженерын пашажын престижшым нӧлталшаш верч, республикысе предприятийлаште ӱдырамаш-влакым неле паша деч утарышашлан чыла паша верым паспортизироватлен пытарышаш верч выступатлем. Автономный республикысе инженерный корпусысо кадрым воспитатлымаште грамотан, шотан специалист-влакым ямдылымашке шке вием пыштем.

1990 ий 4 март—сайлыме кече

1990 ий 4 март—сайлыме кече

ОКРУЖНОЙ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ КОМИССИЙЛАШТЕ

Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидат-влак

Окружной избирательный комиссий-влак Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидатлан тыгай еҥ-влакым регистрироватлыме нерген увертарат:

16-шо №-ан Юбилейный избирательный округышто

Валентин Петрович ИШАЛЕВЫМ. Тудо 1940 ийыште шочын, латнылымше номеран кыдалаш школын директоржылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила.

22-шо №-ан Кутрухинский избирательный округышто

Геннадий Алексеевич САМСАЙКИНЫМ. Тудо 1930 ийыште шочын, «Мӱкш» объединенийын председательжылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила;

Виктор Петрович ШИРШОВЫМ. Тудо 1951 ийыште шочын, кудымшо номеран кыдалаш школын директоржылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила;

Юрий Александрович ЯШУКОВЫМ. Тудо 1946 ийыште шочын, служащий, КПСС член, Йошкар-Олаште ила.

52-шо №-ан Матросовский избирательный округышто

Юрий Гаврилович ЕМЕЛЬЯНОВЫМ. Тудо 1963 ийыште шочын, Йошкар-Оласе городской комсомол организацийын ревизионный комиссийжын председательже, КПСС членыш кандидат, Йошкар-Олаште ила;

Иван Григорьевич ПЕРЕРЕЗОВЫМ. Тудо 1929 ийыште шочын, полупроводник прибор заводышто диспетчерлан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила.

57-ше №-ан Заринский избирательный округышто

Евгений Петрович ДУНАЕВЫМ. Тудо 1942 ийыште шочын, пӧртым чоҥышо «Заря» опытно-экспериментальный комбинатын директоржылан ышта, КПСС член, Волжск олаште ила.

61-ше №-ан Прохоровский избирательный округышто

Лидия Васильевна КНУТОВАМ. Тудо 1931 ийыште шочын, Волжск оласе торгын директоржылан ышта, КПСС член, Волжск олаште ила;

Анатолий Александрович ЛЫСАЧКИНЫМ. Тудо 1959 ийыште шочын, горисполкомысо ЖЭУ-што водительлан ышта, беспартийный, Волжск олаште ила.

67-ше №-ан Молодежный избирательный округышто

Александр Иванович ЛЮБИМОВЫМ. Тудо 1938 ийыште шочын, пушеҥгым обрабатыватлыше «Волжск» производственный объединений генеральный директорын заместительжылан ышта, КПСС член, Волжск олаште ила;

Николай Кириллович ТАРАСОВЫМ. Тудо 1924 ийыште шочын, пенсионер, КПСС член, Волжск олаште ила.

74-ше №-ан Эмеково избирательный округышто

Анатолий Петрович КАМЗИНЫМ. Тудо 1956 ийыште шочын, Волжский районысо «Эмековский» совхозышто арендный бригадым вуйлата, КПСС член, Купсола селаште ила;

Николай Петрович ФЕДОРОВЫМ. Тудо 1956 ийыште шочын, Волжский районысо «Путь Ленина» колхозышто тӱҥ агрономлан ышта, КПСС член, Нурсола ялыште ила.

78-ше №-ан Йошкар Юл избирательный округышто

Алексей Павлович ЕРМОШИНЫМ. Тудо 1930 ийыште шочын, Курык марий райисполкомын социальный обеспечений отделжым вуйлатышылан ышта, КПСС член, Козьмодемьянск олаште ила;

Лев Леонидович ЗАХАРОВЫМ. Тудо 1949 ийыште шочын, Курык марий районысо «Волга» совхозын директоржылан ышта, КПСС член, Козьмодемьянск олаште ила;

Валерьян Арсеньевич ИДАБАЕВЫМ. Тудо 1947 ийыште шочын, Курык марий район, Мосолов лӱмеш колхоз председательын заместительжылан ышта, КПСС член, Кулаково селаште ила.

79-ше №-ан Микряк избирательный округышто

Геннадий Досифеевич ПОСТВАЙКИНЫМ. Тудо 1954 ийыште шочын, Курык марий районысо «60 лет МАССР» совхозын директоржылан ышта, КПСС член, Козьмодемьянск олаште ила;

Петр Маркович СТРАТИЛАТОВЫМ. Тудо 1960 ийыште шочын, Курык марий районысо «60 лет МАССР» совхозышто комсомол комитетын секретарьже, КПСС член, Эпай ялыште ила.

80-шо №-ан Озерко избирательный округышто

Георгий Николаевич ЕРМАКОВЫМ. Тудо 1953 ийыште шочын, Рутка чодыра комбинатын директоржылан ышта, КПСС член, Курык марий [illegible]

Геннадий Викторович НОВИКОВЫМ. Тудо 1948 ийыште шочын, калык депутат-влак Марий Турек районный Совет исполком председательын заместительжылан ышта, КПСС член, Марий Турек поселкышто ила.

110-шо №-ан Медведево избирательный округышто

Владимир Васильевич КОСТРОМИНЫМ. Тудо 1954 ийыште шочын, Медведево РОВД-се уголовный розыск отделенийын начальникшылан ышта, КПСС член, Медведево поселкышто ила;

Михаил Ильич МИЛЮТИНЫМ. Тудо 1948 ийыште шочын, кокымшо номеран кыдалаш школын директоржылан ышта, КПСС член, Медведево поселкышто ила;

Валерий Николаевич ПОЛЯКОВЫМ. Тудо 1950 ийыште шочын, рӱдӧ райбольницын хирургический отделенийжым вуйлатышылан ышта, беспартийный, Медведево поселкышто ила.

118-ше №-ан Шойбулак избирательный округышто

Валентин Степанович ВДОВИНЫМ. Тудо 1935 ийыште шочын, Медведево районысо «Шойбулакский» совхозын директоржылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила.

121-ше №-ан Коркатово избирательный округышто

Вячеслав Михайлович АНДРОНОВЫМ. Тудо 1940 ийыште шочын, «Марагрострой» объединенийын председательжылан ышта, КПСС член, Йошкар--Олаште ила;

Раиса Ивановна МИХАЙЛОВАМ. Тудо 1947 ийыште шочын, Морко районысо «Родина» колхозын тӱҥ зоотехникшылан ышта, КПСС член, Кугу Шале ялыште ила.

125-ше №-ан Эҥерсола избирательный округышто

Вячеслав Гурьевич ГРИГОРЬЕВЫМ. Тудо 1960 ийыште шочын, Морко районысо «Рассвет» колхозын председательжылан ышта, КПСС член, Эҥерсола ялыште ила;

Эгат Аляднович ЗЕЙТУЛАЕВЫМ. Тудо 1932 ийыште шочын, «Марийстрой» объединенийын начальникшылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила;

Юнис Гарафеевич ФАХРИЕВЫМ. Тудо 1953 ийыште шочын, «Марийскавтотранс» объединенийысе Октябрьский автотранспорт предприятийын директоржылан ышта, КПСС член, Морко районысо Октябрьский поселкышто ила.

126-шо №-ан У Торъял избирательный округышто

Вячеслав Михайлович МАРЫШЕВЫМ. Тудо 1947 ийыште шочын, коло кумшо номеран профтехучилищын директоржылан ышта, КПСС член, У Торъял поселкышто ила;

Римма Григорьевна НОВИКОВАМ. Тудо 1947 ийыште шочын, райпосо магазиныште продавщицылан ышта, КПСС член, У Торъял поселкышто ила;

Михаил Кузьмич ТЮРИНЫМ. Тудо 1953 ийыште шочын, рӱдӧ райбольницын тӱҥ врачшылан ышта, КПСС член, У Торъял поселкышто ила;

Евгений Николаевич ЧУЧАЛИНЫМ. Тудо 1949 ийыште шочын, калык депутат-влак У Торъял районный Совет исполкомын председательжылан ышта, КПСС член, У Торъял поселкышто ила.

127-ше №-ан Шӱвылак избирательный округышто

Юрий Николаевич БАХТИНЫМ. Тудо 1963 ийыште шочын, «Агропромдорстрой» объединенийысе ДПМК-ште планово-производственный отделын начальникшылан ышта, ВЛКСМ член, У Торъял поселкышто ила;

Нина Анатольевна БИРЮКОВАМ. Тудо 1940 ийыште шочын, райисполкомын социальный обеспечений отделжым вуйлатышылан ышта, беспартийный, У Торъял поселкышто ила;

Александр Николаевич ИВАНОВЫМ. Тудо 1956 ийыште шочын, «Марагрострой» объединенийысе икымше номеран ПМК-н начальникшылан ышта, КПСС членыш кандидат, У Торъял поселкышто ила;

Владимир Иванович ДЕУХИНЫМ. Тудо 1952 ийыште шочын, «Марагрострой» объединенийысе кокымшо номеран ПМК-н начальникшылан ышта, КПСС член, У Торъял поселкышто ила;

Аркадий Арсентьевич НОВИКОВЫМ. Тудо 1955 ийыште шочын, «1 Май» колхозышто арендный коллективым вуйлата, КПСС член, У Торъял поселкышто ила.

130-шо №-ан Оршанка избирательный округышто

Валентин Филиппович ВАСИЛЬЕВЫМ. Тудо 1949 ийыште шочын, Марпотребсоюз правленийын председательжылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила;

Павел Анатольевич ОВЧИННИКОВЫМ. Тудо 1960 ийыште шочын, ПМК-ште монтажниклан ышта, КПСС член, Оршанка поселкышто ила;

Валерий Леонидович СВИСТУНОВЫМ. Тудо 1960 [illegible]

Любовь Михайловна ТОКТАУЛОВАМ. Тудо 1950 ийыште шочын, Шернур рӱдӧ райбольницыште акушер-гинекологлан ышта, КПСС член, Шернур поселкышто ила.

138-ше №-ан Юбилейный избирательный округышто

Геннадий Сергеевич АФАНАСЬЕВЫМ. Тудо 1951 ийыште шочын, «Марагрострой» объединенийысе Шернур ПМК-ште профком председательлан ышта, КПСС член, Шернур поселкышто ила;

Александр Ильич ПИРОГОВЫМ. Тудо 1943 ийыште шочын, механизаций да электрификаций шотышто Шернур кооперативын водительжылан ышта, беспартийный, Шернур поселкышто ила.

139-ше №-ан Казанский избирательный округышто

Валерий Васильевич КУРАКИНЫМ. Тудо 1946 ийыште шочын, Шернур агропромснабын директоржылан ышта, беспартийный, Шернур районысо Марисолаште ила;

Анатолий Алексеевич МАКСИМОВЫМ. Тудо 1947 ийыште шочын, калык депутат-влак Шернур районный Совет исполкомын председательжылан ышта, КПСС член, Шернур поселкышто ила.

143-шо №-ан Заводской избирательный округышто

Александр Александрович ВЯТКИНЫМ. Тудо 1949 ийыште шочын, шуко отраслян коммунальный озанлык предприятийын начальникшылан ышта, КПСС член, Советский поселкышто ила;

Иван Александрович ИГНАТЬЕВЫМ. Тудо 1950 ийыште шочын, «Марагрострой» объединенийысе межхозяйственный сельский строительный комбинатын начальникшылан ышта, КПСС член, Советский поселкышто ила;

Нурфаяз Габдуллович САМИГУЛЛИНЫМ. Тудо 1952 ийыште шочын, Советский районысо калык контроль комитетын председательжылан ышта, КПСС член, Советский поселкышто ила;

Николай Яковлевич ХАТЫНСКИЙЫМ. Тудо 1946 ийыште шочын, «Марагрострой» объединенийысе Советский кооперативын управляющийжылан ышта, КПСС член, Советский поселкышто ила.

145-ше №-ан Вечын избирательный округышто

Геннадий Константинович ИВАНОВЫМ. Тудо 1952 ийыште шочын, Советский район, Киров лӱмеш колхозын председательжылан ышта, КПСС член, Кодам ялыште ила;

Сергей Сергеевич ИВАНОВЫМ. Тудо 1961 ийыште шочын, Советский район, «Броненосец «Потемкин» колхозысо комсомол организацийын секретарьже, ВЛКСМ член, Марий Ӧрша ялыште ила;

Рафкат Габдулфатович КАДЫРОВЫМ. Тудо 1954 ийыште шочын, Советский районысо «Рассвет» колхозышто сӧсна ашныме комплексын начальникшылан ышта, КПСС член, Вечын селаште ила.

146-шо №-ан Ронго избирательный округышто

Леонид Васильевич ПОЛУШИНЫМ. Тудо 1931 ийыште шочын, Советский районысо «Коммунизм верч» колхозын председательжылан ышта, КПСС член, Ронго селаште ила;

Валерий Николаевич ФЕДОРОВЫМ. Тудо 1939 ийыште шочын, КПСС Советский райкомын первый секретарьжылан ышта, КПСС член, Советский поселкышто ила.

147-ше №-ан Солнечный избирательный округышто

Владимир Павлович КУКЛИНЫМ. Тудо 1944 ийыште шочын, калык депутат-влак Советский районный Совет исполкомын председательжылан ышта, КПСС член, Советский поселкышто ила;

Михаил Прокопьевич ПЕЧКАРЕВЫМ. Тудо 1949 ийыште шочын, Советский районысо Шӱльыдӱр пеле кыдалаш школын директоржылан ышта, беспартийный, Шӱльыдӱр ялыште ила;

Самят Сабирович РАХМАЕВЫМ. Тудо 1940 ийыште шочын, Советский районысо «Михайловский» совхозын директоржылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила.

148-ше №-ан Юрино избирательный округышто

Вера Михайловна ДЕРГУНОВАМ. Тудо 1945 ийыште шочын, валяльно-войлочный комбинатыште инженерлан ышта, КПСС член, Юрино поселкышто ила;

Александр Павлович МАЛЫШЕВЫМ. Тудо 1947 ийыште шочын, калык депутат-влак Юрино районный Совет исполкомын председательжылан ышта, КПСС член, Юрино поселкышто ила;

Михаил Николаевич СУХОВЫМ. Тудо 1938 ийыште шочын, «Марийсклестоппром» территориальный произ- [illegible]

Таче ялыште

ПАСУН ВИЙЖЕ

ПАРАНЬГА ден Марий Турек район-влак йыгыре верланеныт. Нуным мландышт кугунжо нимо денат огеш ойыртемалт. Туге гынат нине районласе колхоз ден совхоз-влакын кодшо ийысе пашa саскаштым таҥастарен ончаш гын, изи огыл ойыртемым ужаш лиеш. Теве пырчан да пырчанотызан культура-влакын кокла лектышышт Параньга районышто 15.7 центнер лийын гын, Марий Турекыште центнер нарылан шагалрак поген налме. Посна культура-влакым, мутлан, шожым, шӱльым налаш гын, ойыртем тылечат кугурак. Шожым Марий Турек велне 8,7 центнер дене погымо гын, Параньгаште—5,4 центнерлан шукырак. Шӱльӧ лектыш коклаcе ойыртем 6,5 центнерыш шуын. Паренте нерген мутым лукташ гын, Марий Турек районысо озанлык-влак тудым пошкудышт дене таҥастарымаште кажне гектар гыч 32 центнер утларак дене налын шуктен огытыл.

Параньга районысо специалист-влакын каласкалымышт почеш, тыште мландылан ешартыш вийым пуэн шогымаш шке кышажым коден. Тысе озанлык-влак ты йодышлан утларак вниманийым ойырен шогаш тӱҥалыныт.

Тиде паша теният ӧрдыжеш кодмаш уке. Органический ӱяҥдышым шупшыктымо да компостым ямдылыме шотышто пятимесячникым увертарымеке, чыла гаяк колхоз ден совхозышто тиде пашашке рӱжге ушненыт. Тепийсе шурно лектышлан негызым пыштымаште кандашымше номеран мехколонныын, автотранспортный предприятийын, «Агропромхимий» объединенийын отрядыштат тыршымашым ончыктен толыт. Кызыт Илеть воктенысе куп гыч кажне кечын тӱжемат пеле тонн торфым шупшыктат. Мелиоратор-влак Калинин лӱмеш колхозлан полшен шогат, агрохимик-влак—«Маяк» колхозлан, а автотранспортный предприятийын водительжевлакым кече еда «Дружба» ден «Победа» колхозлаште ужаш лиеш.

— Латкокымшо вичияшын пытартыш ийыштыже ме шурно лектышым утларак йӧлталаш шонена. Тышкыже тӱшка вий дене веле шуаш лиеш,—ойлат районысо пасу пашаеҥ-влак.

А. ФЕДОРОВ.

Снимкыште: кандашымше мехколонныын трактористше Игорь Веденеевич Захаров Калинин лӱмеш колхозыш эше ик кугу орва торфым наҥгаяш ямдылалтеш.

И. Речкиныын фотожо.

КУМЫЛ ВОЛА

Морко районысо шуко озанлыкыште «Производственный быт» программа начарын шукталтеш

лаште ила.

Николай Петрович **ФЕДОРОВЫМ.** Тудо 1936 ийыште шочын. Волжский районысо «Путь Ленина» колхозышто тӱҥ агрономлан ышта, КПСС член. Нурсола ялыште ила.

78-ше №-ан Йошкар Юл избирательный округышто

Алексей Павлович **ЕРМОШИНЫМ.** Тудо 1930 ийыште шочын. Курык марий райисполкомын социальный обеспечений отделжым вуйлатышылан ышта, КПСС член, Козьмодемьянск олаште ила;

Лев Леонидович **ЗАХАРОВЫМ.** Тудо 1949 ийыште шочын. Курык марий районысо «Волга» совхозын директоржылан ышта, КПСС член. Козьмодемьянск олаште ила;

Валерьян Арсеньевич **ИДАБАЕВЫМ.** Тудо 1947 ийыште шочын, Курык марий район, Мосолов лӱмеш колхоз председательын заместительжылан ышта, КПСС член. Кулаково селаште ила.

79-ше №-ан Микряк избирательный округышто

Геннадий Досифеевич **ПОСТВАЙКИНЫМ.** Тудо 1954 ийыште шочын, Курык марий районысо «60 лет МАССР» совхозын директоржылан ышта, КПСС член, Козьмодемьянск олаште ила;

Петр Маркович **СТРАТИЛАТОВЫМ.** Тудо 1960 ийыште шочын, Курык марий районысо «60 лет МАССР» совхозышто комсомол комитетын секретарьже, КПСС член, Эпай ялыште ила.

80-шо №-ан Озерко избирательный округышто

Георгий Николаевич **ЕРМАКОВЫМ.** Тудо 1953 ийыште шочын, Рутка чодыра комбинатын директоржылан ышта, КПСС член, Курык марий районысо Озерко ялыште ила;

Виктор Никандрович **ИНАКОВЫМ.** Тудо 1934 ийыште шочын, калык депутат-влак Курык марий районный Совет исполкомын председательжылан ышта, КПСС член, Козьмодемьянск олаште ила.

87-ше №-ан Ленинский избирательный округышто

Николай Александрович **АЛЕКСЕЕВЫМ.** Тудо 1926 ийыште шочын, связь межрайонный узелын начальникшылан ышта, КПСС член, Звенигово олаште ила;

Александр Николаевич **ЛИПАТОВЫМ.** Тудо 1949 ийыште шочын, рӱдӧ райбольницын тӱҥ врачшылан ышта, КПСС член, Звенигово олаште ила;

Василий Кузьмич **СМИРНОВЫМ.** Тудо 1946 ийыште шочын, Звенигово РОВД начальниклан ышта, КПСС член, Звенигово олаште ила.

89-ше №-ан Звенигово избирательный округышто

Ольга Александровна **БОРОДИНАМ.** Тудо 1946 ийыште шочын, калык депутат-влак Звенигово районный Совет исполком председательын заместительжылан ышта, КПСС член, Звенигово олаште ила;

Виктор Борисович **ЕРМОЛАЕВЫМ.** Тудо 1944 ийыште шочын, «Зонд» заводын директоржылан ышта, КПСС член, Звенигово олаште ила;

Константин Владимирович **ЕФИМОВЫМ.** Тудо 1946 ийыште шочын, «Марийскмелиораций» объединенийын начальникшылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила.

98-ше №-ан Арда избирательный округышто

Олег Семенович **БОГДАНОВЫМ.** Тудо 1958 ийыште шочын, Килемар районысо калык депутат-влак Юксар сельский Совет исполкомын председательжылан ышта, КПСС член, Юксар селаште ила;

Николай Викторович **СОРОКИНЫМ.** Тудо 1950 ийыште шочын, Килемар районысо «Ардинский» совхозын директоржылан ышта, КПСС член, Арда селаште ила.

103-шо №-ан Шорсола избирательный округышто

Юрий Андреевич **ГРЯЗИНЫМ.** Тудо 1948 ийыште шочын, КПСС Куженер райкомын первый секретарьжылан ышта, КПСС член, Куженер поселкышто ила;

Юрий Сидорович **ОСИНИНЫМ.** Тудо 1961 ийыште шочын, Куженер районысо Шорсола кыдалаш школын директоржылан ышта, КПСС членыш кандидат, Шорсола ялыште ила;

Владимир Михайлович **ПОПОВЫМ.** Тудо 1952 ийыште шочын, Куженер район, Чапаев лӱмеш колхозышто плотниклан ышта, Тошто Йӱледӱр ялыште ила;

Олег Дмитриевич **УРАКОВЫМ.** Тудо 1949 ийыште шочын, Куженер районысо «Родина» колхозын председательжылан ышта, КПСС член, Ӱштымбал ялыште ила.

105-ше №-ан Марий Турек избирательный округышто

Борис Афанасьевич **РОМАНОВЫМ.** Тудо 1947 ийыште шочын, райпо правленийын председательжылан ышта, КПСС член, Марий Турек поселкышто ила;

Владимир Иванович **РЫЧКОВЫМ.** Тудо 1952 ийыште шочын, «Агрокоопземпром» объединенийыште токарьлан ышта, КПСС член, Марий Турек поселкышто ила;

Вениамин Валентинович **СВИНИНЫМ.** Тудо 1950 ийыште шочын, рӱдӧ райбольницын тӱҥ врачшылан ышта, беспартийный, Марий Турек поселкышто ила;

Малик Каюмович **ХАДЕЕВЫМ.** Тудо 1925 ийыште шочын, пенсионер, КПСС член, Марий Турек поселкышто ила.

108 №-ан Хлебниково избирательный округышто

Анатолий Васильевич **БАХТИНЫМ.** Тудо 1931 ийыште шочын, КПСС Марий Турек райкомын первый секретарьжылан ышта, КПСС член, Марий Турек поселкышто ила;

127-ше №-ан Шӱвылак избирательный округышто

Юрий Николаевич **БАХТИНЫМ.** Тудо 1963 ийыште шочын, «Агропромдорстрой» объединенийысе ДПМК-ште планово-производственный отделын начальникшылан ышта, ВЛКСМ член, У Торъял поселкышто ила;

Нина Анатольевна **БИРЮКОВАМ.** Тудо 1940 ийыште шочын, райисполкомын социальный обеспечений отделжым вуйлатышылан ышта, беспартийный, У Торъял поселкышто ила;

Александр Николаевич **ИВАНОВЫМ.** Тудо 1956 ийыште шочын, «Марагрострой» объединенийысе икымше номеран ПМК-н начальникшылан ышта, КПСС членыш кандидат, У Торъял поселкышто ила;

Владимир Иванович **ЛЕУХИНЫМ.** Тудо 1952 ийыште шочын, «Марагрострой» объединенийысе кокымшо номеран ПМК-н начальникшылан ышта, КПСС член, У Торъял поселкышто ила;

Аркадий Арсентьевич **НОВИКОВЫМ.** Тудо 1955 ийыште шочын, «1 Май» колхозышто арендный коллективым вуйлата, КПСС член, У Торъял поселкышто ила.

130-шо №-ан Оршанка избирательный округышто

Валентин Филиппович **ВАСИЛЬЕВЫМ.** Тудо 1949 ийыште шочын, Марпотребсоюз правленийын председательжылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила;

Павел Анатольевич **ОВЧИННИКОВЫМ.** Тудо 1960 ийыште шочын, ПМК-ште монтажниклан ышта, КПСС член, Оршанка поселкышто ила;

Валерий Леонидович **СВИСТУНОВЫМ.** Тудо 1960 ийыште шочын, «Оршанкаагрокоопземпром» кооперативыште механизаторлан ышта, КПСС член, Оршанка поселкышто ила;

Василий Иванович **ШВАЛЕВЫМ.** Тудо 1925 ийыште шочын, сар ден пашан ветераныштын районный советшын председательже, КПСС член, Оршанка поселкышто ила;

Владимир Вениаминович **ЯМЩИКОВЫМ.** Тудо 1964 ийыште шочын, «Оршанкаагрокоопмехэлектро» кооперативын технологшылан ышта, КПСС член, Оршанка поселкышто ила.

131-ше №-ан Шулка избирательный округышто

Леонид Александрович **ВЯЗНИКОВЫМ.** Тудо 1939 ийыште шочын, КПСС Оршанка райкомын первый секретарьжылан ышта, КПСС член, Оршанка поселкышто ила;

Валерий Александрович **КЛИМБОВСКИЙЫМ.** Тудо 1956 ийыште шочын, Оршанка районысо «Родина» совхозын тӱҥ инженержылан ышта, беспартийный, Шулка селаште ила.

133-шо №-ан Параньга избирательный округышто

Фарит Мансурович **НУРИЕВЫМ.** Тудо 1958 ийыште шочын, «Марагрострой» объединенийысе ПМК-н тӱҥ инженержылан ышта, КПСС член, Параньга поселкышто ила;

Эльдус Самигуллович **СИБАГАТУЛЛИНЫМ.** Тудо 1945 ийыште шочын, калык депутат-влак Параньга районный Совет исполкомын председательжылан ышта, КПСС член, Параньга поселкышто ила;

Нурфис Каюмович **ФАЙЗИЕВЫМ.** Тудо 1948 ийыште шочын, Марпотребсоюз правлений председательын первый заместительжылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила;

Олег Михайлович **ШИНКАРЕВЫМ.** Тудо 1942 ийыште шочын, Марий АССР-ысе жилищно-коммунальный озанлык территориальный производственный объединенийын генеральный директоржылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила.

134-ше №-ан Пӧртанур избирательный округышто

Махмут Сагитович **ИСМАГИЛОВЫМ.** Тудо 1947 ийыште шочын, Параньга районысо «Маяк» колхозын председательжылан ышта, КПСС член, Пӧртанур ялыште ила.

136-шо №-ан Кугу Пумарий избирательный округышто

Григорий Егорович **АЙТУКОВЫМ.** Тудо 1937 ийыште шочын, Параньга районысо Элпанур пеле кыдалаш школ директорын заместительжылан ышта, КПСС член, Элпанур ялыште ила;

Николай Иванович **КУЗЬМИНЫМ.** Тудо 1937 ийыште шочын, Параньга районысо Матародо кыдалаш школ директорын заместительжылан ышта, беспартийный, Матародо селаште ила;

Вячеслав Никандрович **ЧИРКОВЫМ.** Тудо 1953 ийыште шочын, Параньга районысо «Елеевский» совхозышто водительлан ышта, Пумарий починга ялыште ила.

137-ше №-ан Шернур избирательный округышто

Иван Александрович **ИВАНОВЫМ.** Тудо 1943 ийыште шочын, Шернур районысо «Коммунар» колхозын старший юрисконсультшылан ышта, КПСС член, Шернур поселкышто ила;

Борис Александрович **КОГАНЫМ.** Тудо 1935 ийыште шочын, пӧртым шолдыра панель дене чоҥымо объединенийын начальникшылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила;

Валерий Иванович **ОСИПОВЫМ.** Тудо 1949 ийыште шочын, Шернур РОВД начальниклан ышта, КПСС член, Шернур поселкышто ила;

Светлана Михайловна **СМОЛЕНЦЕВАМ.** Тудо 1953 ийыште шочын, Шернур райисполкомын калык образований отделжым вуйлатышылан ышта, КПСС член, Шернур поселкышто ила;

Анатолий Алексеевич **ТОКТАУЛОВЫМ.** Тудо 1951 ийыште шочын, Шернур рӱдӧ райбольницын тӱҥ врачшылан ышта, беспартийный, Шернур поселкышто ила;

селаште ила;

Валерий Николаевич **ФЕДОРОВЫМ.** Тудо 1939 ийыште шочын, КПСС Советский райкомын первый секретарьжылан ышта, КПСС член, Советский поселкышто ила.

147-ше №-ан Солнечный избирательный округышто

Владимир Павлович **КУКЛИНЫМ.** Тудо 1944 ийыште шочын, калык депутат-влак Советский районный Совет исполкомын председательжылан ышта, КПСС член, Советский поселкышто ила;

Михаил Прокопьевич **ПЕЧКАРЕВЫМ.** Тудо 1949 ийыште шочын, Советский районысо Шӱльыдӱр пеле кыдалаш школын директоржылан ышта, беспартийный, Шӱльыдӱр ялыште ила;

Самят Сабирович **РАХМАЕВЫМ.** Тудо 1940 ийыште шочын, Советский районысо «Михайловский» совхозын директоржылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила.

148-ше №-ан Юрино избирательный округышто

Вера Михайловна **ДЕРГУНОВАМ.** Тудо 1945 ийыште шочын, валяльно-войлочный комбинатыште инженерлан ышта, КПСС член, Юрино поселкышто ила;

Александр Павлович **МАЛЫШЕВЫМ.** Тудо 1947 ийыште шочын, калык депутат-влак Юрино районный Совет исполкомын председательжылан ышта, КПСС член, Юрино поселкышто ила;

Михаил Николаевич **СУХОВЫМ.** Тудо 1938 ийыште шочын, «Марийсклестоппром» территориальный производственный объединенийын генеральный директоржылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила;

Юрий Нафанаилович **СУХОВЫМ.** Тудо 1955 ийыште шочын, «Марилес» объединенийысе мехлесхозышто транспорт цехын начальникшылан ышта, беспартийный, Юрино районысо Быковка ялыште ила.

149-ше №-ан Быковка избирательный округышто

Евгений Тимофеевич **МОКРУШИНЫМ.** Тудо 1940 ийыште шочын, КПСС Юрино райкомын первый секретарьжылан ышта, КПСС член, Юрино поселкышто ила;

Владимир Дмитриевич **НЕМЦЕВЫМ.** Тудо 1943 ийыште шочын, Юрино агропромышленный объединенийын генеральный директоржылан ышта, КПСС член, Юрино поселкышто ила.

150-ше №-ан Марьино избирательный округышто

Петр Васильевич **БУДИНЫМ.** Тудо 1939 ийыште шочын, Марий агропромкомбинат генеральный директорын первый заместительжылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила;

Светлана Павловна **ВИНОГРАДОВАМ.** Тудо 1966 ийыште шочын, «Изотоп» производственный объединенийын В. И. Ленин лӱмеш заводыштыжо сборщицылан ышта, КПСС членыш кандидат, Юрино районысо Ленинский поселкышто ила;

Василий Николаевич **ГЛУНЦОВЫМ.** Тудо 1940 ийыште шочын, Юрино районысо «Ветлужский» совхозын директоржылан ышта, Марьино селаште ила;

Валентина Никандровна **ПОЛЕТАЕВАМ.** Тудо 1953 ийыште шочын, Козиково чодыра комбинатысе Кромский лесничествын лесничийжылан ышта, беспартийный, Юрино районысо Икшӹн ялыште ила.

Йодыш шуко да тӱрлӧ

838-ше №-ан Волжский территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатыш чылаже индеш кандидатым регистрироватлыме. Нуно Красногорский поселкышто избиратель-влак дене вашлийыныт.

Кандидат кокла гыч кажныже, манмыла, экзаменым кучен. Нунылан тӱрлӧ да шуко йодышым пуэныт. Ял озанлык, ялын ончыкылыкшо, экологий, национальный отношений дене кылдалтше да тыгак ятыр моло йодыш лийын. Кандидат-влак кажнылан вашмутым пуаш тыршеныт.

П. ЕМЕЛЬЯНОВ.

Звенигово район.

Упша пеле кыдалаш школын туныктышыжо-влак дене 115-ше №-ан Медведево национально-территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатыш кандидат — Йошкар-Ола совхоз-техникум директор Г. Н. Петухов вашлийын. Тудын илыш корныж нерген доверенный еҥже М. П. Корыстелев каласкален. Вара кандидат шке платформыж дене палдарен. Тудлан сугыньым пуэныт. Тыге ялысе школ-влакым кадр дене пеҥгыдемдымаште, йочам воспитатлымаште ача-ава-влакын ответственностьыштым нӧлталмаште, школлан колхоз могырым полышым пуымаште тудын пеҥгыде мутшылан ӱшанат.

Н. КАЗАНЦЕВ.

Оршанка район.

123-шо №-ан Семисола избирательный округ деч Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидат—«Марийскавтодор» объединенийын начальникше В. С. Пересада «Моркинский» совхозышто избирательже-влак дене вашлийын. Тудо республикыште да Морко районышто корно озанлыкын ончыкылыкшо нерген каласкален, избиратель-влакын йодышыштлан вашештен.

А. АЛЕКСЕЕВ.

Морко район.

Турек районысо озанлык-влак тудым пошкудышт дене таҥгастарымаште кажне гектар гыч 32 центнер утларак дене налын шуктен огытыл.

Параньга районысо специалист-влакын каласкалымышт почеш, тыште мландылан ешартыш вийым пуэн шогымаш шке кышажым коден. Тысе озанлык-влак ты йодышлан утларак вниманийым ойырен шогаш тӱҥалыныт.

Тиде паша тениат ӧрдыжеш кодмаш уке. Органи...

...ый пытартыш ийыштыже шурно лектышым утларак нӧлталаш шонена. Тыныже тӱшка вий дене веле шуаш лиеш,— ойлат районысо пасу пашаен-влак.

А. ФЕДОРОВ.

Снимкыште: кандашымше мехколонный трактористше Игорь Веденеевич Захаров Калинин лӱмеш колхозыш эше ик кугу орва торфым наҥгаяш ямдылалтеш.

И. Речкинын фотожо.

КУМЫЛ ВОЛА

Морко районысо шуко озанлыкыште «Производственный быт» программа начарын шукталтеш

ТЕЛЕ толмо дене вольык ончышо-влакын пашашт ешаралтын да нелемын. Кузерак вара нуно нелылыкым сеҥен толыт?

Тиде йодышым шинча ончылно кучаш манын, районышто комиссийым ыштыме. Кызыт тудо ферма ден комплекслаште условийым терга.

— Ме Карл Маркс лӱмеш, «Родина», «Новый путь», «Илеть» колхозлаште, «Путь Ленина» совхозышто да моло вереат лийын улына, — каласкала санитарный врач В. В. Таныгин. — Таҥгастарен ойлаш гын, производственный быт да гигиена шотышто эн сай условийым «Родина» колхозышто ыштыме. Тиде озанлыкыште вольык ончышо да моло пашаеҥ-влак верч утларак тыршат. Фермылаште быт пӧлем уло, спецвургемым шке жапыште пуат, чыла пашаеҥын тазалыкше тергалтеш. Тазалыкым пеҥгыдемдаш вольык ончышо-влаклан санаторийыш да каныме верыш путевкым эн ончыч пуат.

Карл Маркс лӱмеш колхозышто сӱрет йӧршеш вес тӱрлӧ. Кугу Кожлаял фермыште 150 ушкал шога. Тыште пашам ышташ да канаш условий уке. Вольык ончышо-влаклан пӧртым ыштыме огыл. Спецвургем жапыштыже огеш ойыралт. Вӱта начар, чараклыме веле. Ферма вуйлатыше пашаче еҥ верч вуйын ок шого.

«Новый путь» колхозышто ушкал комплекс уло. Тыште чыла условийым ыштышаш улыт ыле. Вольык ончышо-влакын пӧртышкышт канаш огыл, такшат пурымет огеш шу. Санузел пашам ок ыште, душевой лӱмжылан веле шотлалтеш. Бытовка-влакым оборудоватлыме огыл, электротитан уке, медицинский полышым нимо дене пуаш. Спецвургемым жапыштыже огыт вашталте.

«Путь Ленина» совхозыштат сай условий дене моктанен огыт керт. Тыште, Карл Маркс лӱмеш совхозысо семынак, ушкал вӱта чараклан энгертен веле шога. Чыла паша кид вий дене шукталтеш.

Тыгай сӱрет санитарный врачым чот тургыжландара. Вольык ончышо-влакын пашашт такшат куштылго огыл. А кунам эше нуным вуйлатыше ден специалист-влак йӱштын ончат, условийым огыт ыште, ферма пашаеҥ-влакын кумылышт чот вола, паша лектышышт начар лиеда. Тиде веле огыл. Тыгай озанлыклаште шуко еҥ кылмыме чер дене черлана. Тергымаш ончыктен, ойла Владимир Владимирович, «Путь Ленина» совхозышто, Карл Маркс лӱмеш, «Новый путь» да икмыняр моло колхозлаште черле еҥ-влак моло озанлыкысе деч шукырак улыт. Больничный лист почеш тӱлымаш чот кушкеш. Тидыже озанлыкланат изи огыл эҥгекым конда.

Сай условий лиеш гын, калыкланат, озанлыкланат пайдале. Тыге ыштыме дене еҥ-влак ялеш кодыт. Теве налаш «Родина», «Передовик», «Рассвет» колхозлам. Нине озанлыклаште рвезе ден ӱдыр-влак ӧрдыжыш каяш огыт тырше. Тыште нунылан, калыклан илыме верым, культура пӧртым, йоча садым, школым, медицинский учреждений, быт пӧртым нӧлтат.

— Нине колхозлаште тыгак экологийлан кугу верым ойырат,— шуя шке мутшым В. В. Таныгин. — Эрыктыме сооружений-влакым чоҥат. Терыс ферма але комплекс воктенак компостироватлалтеш. Тыге шурно лектыш кушкеш, вольык ончаш пеҥгыде негыз ышталтеш.

— Кажне озанлыкыште тыге лийшаш вет.

— Тыге лийшаш. Но южо вере мӧҥгешла лектеш. Перестройка уже ныл ий утла кая, а вашталтыш шагал шижалтеш. Молан? Ответственностьым шижмашна уке. Южо вуйлатыше калык верч огеш тырше, айдеме фактор ӧрдыжеш кодеш.

Нине ӧпке мутым Калинин лӱмеш совхоз ден Ленин лӱмеш колхозын вуйлатышыштланат каласаш келшен толеш. Нуным шке жапыштыже «Ӱжара» радиостанцият шылтален ыле. Радиопередачыште шылталыме деч вара кок озанлыкыштыжат партий райком пашаеҥ-влак лийыныт, погынымашым эртареныт, но кугу вашталтыш лийын огыл.

В. В. Таныгин, иктешлен, тыге палемдыш:

— Производственный быт программым да санитарный гигиеным шуктен толмаште ситыдымаш шуко уло. Нуным корандаш шокшым кергалтен тыршаш кӱлеш.

В. ГРИГОРЬЕВ.
Марий радион спецкоржо.

Верысе самоуправлений йӧныш

ОЗА ЛИЯШ

КУНДЕМЫСЕ калыкын кумылжо почеш ончылий сельсовет исполкомын председательже лийым. Вуйлатыме опытем уке ыле, ял илышын озаже лияш самырыкрак улам шоненам. Туге гынат ӱшаныме пашам шукташ кыртменак пижынам. Верысе чолга депутат, райисполкомысо опытан пашаеҥвлак эҥертем, нуным деч тунемам.

Мый дечем ончыч исполкомым ялыштына пагалыме еҥ-влак Л И Поздеева, В. Н. Стрельников, В. Т. Дубников вуйлатеныт. Кертмышт семын илышым тӱзаташ вадырыштым пыштеныт. Но пошкудо-влакын сельсовет шотышто ӧпке мутыштат погынен ыле. Эн тӱҥжӧ — изи ял-влак шошо лум гай шулат, рӱдӧ илемыштат социальный негыз лушкыдо, тидлан кӧра еҥ-влак, суртыштым петырен, ӧрдыжкӧ каеныт.

Райисполкомын председательже П Ф. Полянин дек миймышым. Тудо мыйым кольышто да каласыш:

— Калыкын йодмыжо тыйым тургыжландара — тиде поро койыш. Полышым, мутат уке, пуэна. Но те пырля каҥашен ончыза, мӧм шке шуктен сеҥеда. Мыламат шинчтарыза — погынымашышкыда мием.

Эрлашын исполком членвлак дене яллаште тӱшка погынымашым эртараш кутырен келшышна. Мый шочмо Аппак ялысе калык дене мутланаш ошкыльым. Семынем шонем: кузе шомакем вашлийыт, мо дене кумылыштым савырен кертам? Ончем — пошкудем-влак чумыргат. Виган тиде уке, весе ок сите, кумшо йомын манме шомак лекте. Чыла тым ойлат изи годсек лишыл еҥ-влак. Аппакыште лу-лучко ий ончыч клубым, кевытым, медпунктым петыреныт, фермат икте веле кодын, колхоз тыште ик пачерымат чоҥен огыл. А вет Аппакыште калык палынак катлен гынат, кок шӱдӧ чоло еҥ ила.

— Ялна тынар курымым илен лектын да кызыт пытыяш огыл, — мутым лукто сарын да пашан ветеранже, коммунист Н. С. Гусев. — [illegible] дене-влак. Йорын-влак товарым нучен моштат, озанлык полша гын, уремнам уэш у пӧрт-влак дене волгалтарен кертына.

Тунамак икмыняр пошкудем шке вий дене пӧртым нӧлташ лие. А вара исполком ден колхоз правленийын пырля эртарыме заседанийыштышт Аппакыште кевытым, йоча садым, медпунктым, фермым чоҥаш палемдышна. Тыгак моло ялысе калыкын ой-каҥашыжым иктешленна да сессийыштына социальный илышым вияҥдыме план семын пеҥгыдемденна. Райисполком вуйлатышат мутшым шуктен, пеленже райплан, райпо вуйлатыше-влакым конден. Вара чыла гаяк ӧрымыштым шуктеныт, материал, чодыра, моло фонд шотыштат полышым пуэныт.

Сельсовет исполкомын да «Маяк» колхозын вуйлатышыштын кумылышт икгай — еҥ-влакын илышыштым саемдаш. Мутат уке, ме озанлыкын полышыж деч посна шукыжак ыштен огына керт ыле. Теве пӧртым чоҥымо пашамак налаш. Ӱмаште кундемыштына индеш пӧртым нӧлтен шындыме, тенийт тидын деч шагал ок лий. Колхоз сурт оза-влаклан ссудым, шке кӱшеш транспортым ойыра.

Шарнем, ик сессийыште депутат-влак: колхозын тӱҥ инженерже Н. Н. Лебедев, тӱҥ зоотехник А. А. Виноградова неле пашам шуктышо еҥ-влакын тазалыкышт шотышто тургыжланен ойлышт. Тунамак колхоз правлений председатель, депутат А. И. Шараповлан тидын шотышто шоналташ да мероприятийым шукташ темленыт. Вара профком планым ямдылен, да сессийыште кольыштмо. Мут ыраш кодын огыл, ий еда кажне механизаторлан каналташ да эмлалташ колхоз кок шӱдӧ теҥге оксам ойыраш тӱҥалын. Вольыкым ончымо кок комплексыште кочмо верым, мончам, каныме пӧлемым почмо. Пашаеҥ-влакын каныш кечышт уло, доярка-влак кок смена дене тыршат. Шокшо у гараж кумылым нӧлта.

Шонтыеҥ-влакат ӧрдыжеш кодын огытыл, шкет кодшо пенсионер-влаклан пуым конден пуэна, кажныжлан кум шӱдӧ килограмм дене колхоз пырчым ойырен. Шушаш кок-кум ийыште [illegible] пашан ветеранвлаклан пӧртым чоҥаш палемденна.

Эртыше кок ий чоло жапыште шонымо паша чылажак шукталтын огыл гынат, вашталтыш палдырнен. Аппакыште кевытым, йоча садым да медпунктым нӧлтен шындыме. Специалист-влакат толыныт. Эн куандарышыже теве мо: суртыштым кудалтен кодышо еш-влак пӧртылаш тӱҥальыныт. Тыге мемнан коклаште уэш И. Т. Ореховын, В. В. Мосуновын, И. А. Новоселовын, Н. В. Ивановын ешышт тыршаш тӱҥальыныт.

Пашана чарак деч посна кая манам гын, чын ок лий. Ончылнына мучашдымат ок кой. Теве ялысе калыкын мер сомылым тӱшкан каҥашен шуктымо йӱлажымак налаш. Кызыт тудо йомаш тӱҥалын. Санденак пӱя уке, памаш кошкен, шӱгар кумылым волта. Кузе шерге койышнам пӧртылташ? Депутат-влаклан коллективлаште, погынымашлаште тидын нерген ойлыман. Мый ӱшанем: кугезе йӱлана дек калыкын чоньжо йӧршынак йӱкшен огыл. Теве кеҥежым Шунго изи ялысе калык, пырля погынен, икмыняр памаш шинчам уэш почын. Тиде тыгак лийшаш, пӱям пӱялаш, шӱгар печым тӧрлаташ шабашник-влакым кычалман огыл.

Кызыт мемнан деке ятыр еҥ шке йодышыжо, ой-каҥашыж дене толеш: школ тоштемын, уым чоҥаш кӱлеш, быт службын пашаеҥжылан у пӧлем уто огыл ыле, йоча садыште вер ок сите. А чыла йодмым шукташ оксам кушто муаш? Сельсовет казнаште 500 теҥге наре самообложений окса веле. Адак депутат-влак дене шоналташ логале, да тыге кутырен келшышна: илышым тӱзатышашлан Совет вуйын шога гын, кундемыштыже ыштен налме парышымат каткен кертшаш. Ынде озанлык талук еда кажне колхозниклан налмаште шӱдӧ теҥге оксам сельсоветын бюджетышкыже ойыраш лийын. Тылеч посна озанлык сурт еда погымо шӧрлан коло тӱжем утла теҥге ешартыш парышым налын. Тиде оксан пелыже мыланна логалеш. Тыге кумло тӱжем утла теҥге пура. Кушко кучылташ шонена? Пӧртым чоҥаш, корным тӧрлаташ, клублан арверым налаш кумыл уло.

Эше теве мо куандара: ынде Йошкар-Ола але Оршанка гыч толшо уна-влак исполкомым эртен огыт кай. Кабинетыштем мутланыме дене огыт серлаге, калык коклаште лияш тыршат.

Вашке сайлымаш лиеш, калык чулым еҥ-влакым депутатыш кандидатлан ойырен. Ӱшаным тале койышан, уым кычалше, еҥын йодмыжлан мелын шогышо депутат гына сулен кертеш. Тыгай еҥ-влакым чумырышо Совет гына чын оза семын шкенжым ончыктен кертеш.

Ю. АЛЕКСЕЕВ,
Оршанка районысо
Отар сельсовет
исполкомын
председательже.

Кӱтӱчат тыгай савыртышым вучен огыл, векат. Шинчажым пашкартен, верешыже пуйто кӱэмалт шогале. Ту-ура онча.

Чекулаев шке вел кабин омсам почо. Кӱтӱчын титакшым умыла гынат, самырык шоферын илалше пӧръеҥ ваштареш тыге каргашымыже чоным иша. Но коклаш пурет гала... Эше тудын денак икмочоло кудалманыс! Туркаш перна. Уна, эше ик ушкалже. Ӱскырт, чолгаҥын — корно тӱрышкат кӱзен. Поктен волтымо олмеш мом шоферым нелшашла кӱта?

Кӱтӱчӧ лопка урвалтан вичкыж пасма плащым тувыр ӱмбак гына чиен. Картуз козырекшо шолашкыла шӧрын каен, шӱй гоч сакалтыме солаже кишкылак коеш ала-мо — нимом от ман, чылт кугорныш авыраш лекше каське.

— А-в-ват йӧнчык! — Гриша тудын пӱй вошт каласымыжым кольо. — Мый тыланет тугай кувалдым ончыктем... Манга нер! Тиде тылат Моско трасса, шоныщыч мо? — солажым шӱй гыч нале.

— Ух, тый, шопо торык! Дёр-рёвня! — рвезе шӱвал колтыш, вара кернак иктажмом руалташ шонышыла, кабиныш ончале.

— Ну-ну, чарныза! — Гриша шкенжым кучен ыш сеҥе. Тудлан ты шофер ындыже чотак ыш келше. Теве шанге шичме почеш икмыняр мутым вашталтылаш тӧчыш, но тудыжо келесырын ончалят «шинче, пока волтен кодеш омыл» ирална. Кызыт, очыни, тиде шыдат иктыш варныш: а «дёр-рёвня» манын тыге ик-ыт каласымыжлан нигузе чытен ыш керт, кабин гыч ӱлык тӧрштыш, почешыже омса шке вийже дене кроп тӱчылто.

— Чарныза кызытак! Мом шоҥгылан пижынат? — вокте-кышт миен шогале. — Тежат ушкалдам поктышаш олмеш кугорнымбал жульыкла йол торен шогеда...

Чекулаев коклашкыжат пурыш. Кӱтӱчылан ваштареш лие, шофер — туп шентелже.

«Тӱ-тӱ-тӱ!» — могудеште шофер кабиныш шинчын, Гриша эсогыл ӧрат. Чурик лийын, савырналтыш — почмо омса гыч кидышкыжак кыылан сумкаже изи азала толын возо. Кабин крӱп петырналте, угыч «тӱ-тӱт» сигыралтыме йӱк пылышым кушкеде — корныш лекше ушкал-влак вуж-ж веле койыч. Чекулаев мо-кузежым умыленат ыш шукто — машина юшт ончыко лупшалте.

— Э-эй, эй! — Гриша кидшым рӱзалтыш.

Куатле машина, юж толкыным да шикшым луктын, тымаимешке тошто скоростьшым нале. Чекулаев ден кӱтӱчӧ пурак логаш шоген кодыч.

— Тьфу! — янгарген волгыдемше джинсыжым, кандe спорт костюмжым пурак деч почкалтымыла ыштыш; шкеже я кӱтӱчым, я торлен кудалше машинам ончалеш. — Кер-ремет каяш!

— Аватмутшым мо от ешаре? Кушкын лектешыс! — кӱтӱчӧ «хы-хы» шыргыжале — койдара мо?

вуйжо комдык лие, шинчаже яндар каваш виктаралте.

— Тугеже ошкыл, раз тушко-о! — кӱтӱчат сырыш, сола вурдыжым вуй вакше кид шуен нӧлтале. — А ӱшкыж тендан деч ӱскырт огыл. Авзий арам огыл ойла: «Айдемым кӱтымеш, лучо вольыкым кӱташ!» манеш — чын ойла. Ньога-шамыч! Могай учитель тыланда воспитанийым пуэн дыр... Умшашт гыч авашӧр кошкен ок шу — тореш руат, ават мутым лӱйкалаш пу!..— савырнен шогале, ушкалже-влак могырыш: — Эй, эй, куш турня шӱйжым шуйкала?!

— Мый...— Гриша ак-мук лие, но туддеке чакеме.

Но кӱтӱчӧ тудлан пелешташ ыш пу.

— А тый палет, кӧ тыгай мут дене кутыра? Кӧн молылан тептерже уке — тудо. Лӱдшӧ мераҥ, трус тыге кутыра. От келше? А теве кувалдым лукташ сӧрышет виян, шотан, шонет? Да ночко презе тудо — вот кӧ! Тудым начальникше ончык, але аваж ончык намиен шогалте да шым пачашыжым угыч каласаш йод, каласа мо? Тото, огеш! — трук вашталте, эплын йодо: — Кушко, маньым, корным кучет?

— А... Нӧлперсолашке... Чыла кумыл пытыш. Палет чай, мызар меҥгырак кодын? Тора лийшаш огыл, мый спидометр почеш шотлен тольым да...

— Нӧлперыш мо? — пӧръеҥ трук корныеҥым первый, але гына, вот кызыт ужмыла ончал шындыш. —

тӱрысӧ ушкал дек лач ваштарешыже тура кая. А вет ӧрдыжыш лекше вольык дек ятырлан корным пӱчкын лекташ кӱлеш — садет шкак тӱшкашке пӧртылеш. А вашла миен, яра коштын, шкем веле утым улныктарет. Каласашат шоныш да — «ай!» кидым лупшале. Эше иктажмом «оласе» ман тушкалта. Векат, шанге шоферын «дёр-рёвня» манмыже чонышкыжо витенак шинчын.

— Мый тыге ойлымо деч ончыч шоналтем да чыталтем ыле!

— А мый чытем. Ме...

— Шого, кугызай, — шыргыжалнеже. — Тый... Те...

— Мый шогем тудо. Ял калык, мемнан гайже, ынде нигуш ок курж. верыштак шога. Пудалалтын ульына. Ийгот дене, шӱм-чон дене эше... Ме верыште шогена, кеч поктышыжо уке манаш — юмаралыже! — кугун шӱлалта, ала-мом шарналтен шога. — Самырыкшым ом ойло айда, шке икшывемвлакат саде корным тошкеныт! А мыланна, третий сорт-влаклан, йӧра. Шогет айда...

— Те арам шкендам ӱлык шындеда, — Гриша тетла шомакым ыш му, сигаретым лукто.

Петроп шкенжыным, «Ватрам», пижыктыш. Адакат шагатыш ончале, шаҥгысыжлак пылыш дек лишемден кольышто, но ыш рӱзалте.

— Полшет мо малтымашке чумыраш? — йодо.

Ушкал-влакын шогымо верыштым Гриша шактакын, тудым от савыре. Кызыт чоняжо дене мочоло-гынат йӱкшен шуын, лыпланен, сандене уто гана чыла ильыш йыжыҥым нимолан шарналташ. Вет чыла тидым мондаш манынак, тудо шочмо кундемышкыже «разгрузочный отпускыш» коштын тольо — чынжымак тушто чонжо олмышкыжо верангмыла чучо. Толмекше, кум кече годым серышым «кырыш». Серыш лие, ала уке — кызыт шкат ок умыло, сумкаште ниймыше кагаз оражe чоным веле темдышыла чучеш.

Шочмо верже гыч пӧртылмек, Гриша шкат ик письмам нале. Частный пачерыштак пырля ильше йолташыжын кид гыч. Тудо рвезыжат редакцийыштак ышта. Письма тудын тӱҥ паша верышкыже огыл, а газетыш толын. Григорий тушко, очыни, эн шуко возгален, тыгай письма-влак туддеке, материал але сылнымутан произведений савыкталтмек, ондакат коклан толеденыт. Но письма вес тӱрлырак ыле. Кок арня ончычак толын. Кайымыж почешак. Серышыште кӱчымын, но нимат раш умылаш лийдымын возымо: «Салам Чекулаев йолташлан! Ме тыйым лудына. Тошто палымет гын, алят шкендымак шарна, ужнеже тыйым. Адакше келге паша уло — тол-ян ончалаш мемнан вельыш. Салам дене туныктышо-пенсионер...»

Умбакыже умылаш лийдымe кыр-гор подпись. Почеркат, подписят тугай ару, чатка улыт, но Гриша мыняр шымлен шинчыш гынат, ик-

Хм! — шыргыжале. — Унала мо?

— Унала...— йӱштын ӧкым мане Чекулаев.

— Кӧн деке? — шымла кугыза, пуйто палашак тырша.

— Тушечын улыда мо?

— Кӧн деке каетше, манам?

— Сомыл дене...

— А йӱштӧ чонан улыда, самырык-влак, ой, йӱштӧ-ӧ! Ала илышыжак тыгай йӱштым савыра, ала меже илышым тынар йӱкшынтена — [illegible]рат! Мый шкат теве торжа улам. Тыгай ыльым мо ончыч? Уке-уке, тыште илыш тидакан огыл. Илышыжым айдеме ыштас. Еҥ-влак, айдеме шкеже айдемым тыгайыш шукта — моло огыл. — кугун шӱлалтыш. — А Нӧлперсолаш каяш тый ит тӱж — толын шуынат. Ял савырныш гычат кум меҥге, тышечат вик корно тунарак пок-

ужо. Умбакыла мучкыж дене шуйнышо чашкер деч изиран ото гай кумдык нӧлпер ойырлен шогыш. Мландыже тушто кукшо, шеме — ужарге ялт кодын огыл. Ушкал-влак шукыжо тушто кият, шогылтыт. Но чараштыжат коштыт. Нуным ик шот дене виеш поктен пуртышаш укеак — шкак вара миен возыт. Но Гриша кӱтӱчым туныкташ ок шоно.

Кылан сумкажым шола вачешыже йӧнанрак келыштарышат, тудо корно дене лишемше кок ушкал ончык тарваныш.

— Блокнотет лектын ынже воч.— шоктыш тыгодым шойылныжо.

Кызыт гына шиже: джинсыжын шентел кӱсенже гыч, шинчышыла, блокнотшо пеле лектын. Пошт шупшыльо — сумкашке чыкыш. Кӱтӱчӧ век, мо пеш [illegible]

шырымын удырен каймеме тол-влаким ушен ыш керт. Первый кугу букважат ала «Н», ала «Н», ала «К», ала «П»...

Ты серышым лудын лекмек, Чекулаев ондак нимом утым ыш шоналте. Векат, иктаж-могай вуйшийше тудын лӱмжым газетлаште ӱчкыдын эскеренат, шке пелтыкше аралалташ ӱжеш. Но вара трук вуйышкыжо кӱчемдыш ой толын лекте: вет тидыже анонимкас! А анонимкым ик гана тудо налын. Ола гычак, Чуйсин гыч. Тудат кӱчык ыле. Но кызытсе дене таҥгастарымаште ик ойыртемже ыле: тӱҥалтыш гыч мучаш марте печатный буква дене возымо. Гриша, тудым лудын лекмеке, вик кушкед шуыш. Путырак осал шонымашанла чучо. Кузе тушто рашыжым возалтын, кызыт ок шарне, но чумыр шозыт ок шарне, но чумыр шонымашыже тыгайрак ыле: батамичуд калык, тендам верысе власть темдат, те нимо-

— Мый колыштам.

— О-о, салам. Мылам тыйым ужаш кӱлеш.

— Шогыза, те кӧ тыгай улыда?

— Мый тыйын йолташет улам, пырля тунемынна, от шарне мо?

— Кушто ме тунемынна?

— Университетыште, конешне.

— Кузе тыйын фамилиет? — Гриша «тыйыш» куснеш.

— Аганесян, — шоктыш, векат.

Можыч, Аванесян, Гриша кызыт монден.

— Мый тыгайым ом пале, — Гриша ӧрӧ.

— Мый тыйым сайын палем.

— Тый могайыште тунемынат? Кунам пытаренат?

— Агрономическийыште, — шоктыш, вара тунем пытарыме ийжым каласыш.

— Мый талунлан ондакрак пытаренам.

— П а л е м, — манеш. — Мый кызыт Ташкентыште илем. Чуйсиныш унала толынам. Кызыт аэропортышто улам. Казыр тый декет мием.

— Молан мый тылат кӱлеш лийынам?

— Вашлияш кӱлеш.

— Ну, йӧра, мый тыйым уремыште вучем.

— Йӧра.

Гриша, нимолан ӧрын, вуйым кучен шинче. Мо тиде, кӧ тиде? Чынжымак вучаш але лекташат, каяш?

Иктаж лучко минут гыч утыч йыҥгыр: тудак.

— Кольшт, Григорий, мый уже таксим заказатленам, вич минут гыч тарванем. 113-ан раций.

Шуко ма, шагал шинчен Гриша, но шонымыж почеш чынжымак уремыште вучаш лие. Лифт дене волышат, вахтер воктеч эртымыж годым, вахтер ӱдырамаш каласыш:

— Чекулаев, тендам такси вуча.

Гриша тымарте ӱшанен-ӱшаныде илыш гын, кызыт могыржылаат йӱштын-шокшын чучын колтыш. Гриша почешак вахтерский гыч палыдыме пӧръеҥ тарваныш. Чекулаев тӱжвак лекте, чынак 113-шо номеран такси шога, кабинаште ниго уке. Гриша почеш лекше пӧръеҥ вигак шыдын йодо:

— Чекулаев улат?

— Да, — шоктыш.

— Да мый тыйым пел шагат уже вучем, ӱжынат гын, жапыштыже лекман, уке гын, йолын коштман, — мотмоч сырен таксист.

— Но мый таксим ӱжын омыл, — ойла Гриша, ялт ӧрын.

— Пушкин ӱжын мо тунам?

— Мый, товатат, ӱжын омыл. Но мылам кызыт ик палыдыме еҥ звонитлыш, манеш, аэропорт гыч вот лач тендан раций дене кудал мием, — Гриша умылтараш тырша.

Таксист эше ятыр вурседыле, но вара Гриша содыки тудым пелен пурен шинче, театр йотке кудале, счетчикыште ончыктымо чумыр акым тӱлен кодыш.

Тылеч вара тудо анонимный серышым налын огыл, но «Аванесян-Опанасян» (Гриша тачат раш ок шарне тудын лӱмжым) эше икмыняр гана звонитлен. Гриша ынде трук [illegible] тӱҥале, но ик [illegible]

Ӱдырамаш да арака

медпунктым петыреныт, фермат икте веле кодын, колхоз тыште ик пачерымат чоген огыл. А вет Аппакыште калык палынак катлен гынат, кок шӱдӧ чоло ене ила.

— Ялна тынар курымым илен лектын да кызыт пытышаш огыл, — мутым лукто сарын да пашан ветеранже, коммунист Н. С. Гусев. — Чоҥаш кӱлеш мыланна, родем-влак. Пӧръеҥ-влак товарым кучен моштат, озанлык полша гын, уремнам уэш у пӧрт-влак дене волгалтарен кертына.

...ныш вечкыш уло, доярка-влак кок смена дене тыршат. Шокшо у гараж кумылым нӧлта.

Шоҥгыеҥ-влакат ӧрдыжеш кодын огытыл, шкет кодшо пенсионер-влаклан пуым конден пуэна, кажныжлан кум шӱдӧ килограмм дене колхоз пырчым ойырен. Шушаш кок-кум ийыште Отарыште пашан ветеранже-влаклан пӧртым чоҥаш палемденна.

Эртыше кок ий чоло жапыште шонымо паша чылажак шукталтын огыл гынат, ваш-

...те ...

Вашке сайлымаш лиеш, калык чулым еҥ-влакым депутатыш кандидатлан ойырен. Ушаным тале койышан, уым кычалше, еҥын йодмыжлан мелын шогышо депутат гына сулен кертеш. Тыгай еҥ-влакым чумырышо Совет гына чын ола семын шкенжым ... кертеш.

Ю. АЛЕКСЕЕВ,
Оршанка районысо
Отар сельсовет
исполкомын
председательже.

Ӱдырамаш да арака

ФРАНЦУЗ еженедельник «Нувель обсерватер» тыге воза: ӱдырамашлан кугу лӱдыкшӧ толын, тудлан алкоголь ден тамак пеш кугу эҥгекым ыштат. Чынак, кызыт Парижысе кафелаштат, провинцийлаштат аракам йӱын шинчыше ӱдырамаш-влакым эре утларак ужаш лиеш. Тидын годымак пӧръеҥ-влак кокла гыч шукышт кофем але сокым пагалат. Кызыт Францийыште 3 миллион алкоголик шотлалтеш, тышеч 900 тӱжем еҥже—ӱдырамаш. 1960 ийыште чыла алкоголик кокла гыч лу процентше гына ӱдырамаш лийын.

Париж воктенысе Сен-Клу специализироватлыме клиникын докторжо Изабель Соколовын ойлымыж почеш, ӱдырамаш-влак пашаште кугу нелылык лиедымылан кӧра йӱаш тӱҥалыт. Практика ончыкта: ӱдырамаш-влакым тиде чер деч эмлаш поснак неле, молан манаш гын, нуно шке черыштым еҥ деч шылташ тӧчат. Алкоголизмын кепшылышкыже йӧршешлан логалмеке иже, тыгай еҥ-влак эмлалташ кӱлмӧ нерген шонкалаш тӱҥалыт.

«Мый, манмыла, обществыште улмо годым изин-изин подылынам,—ойла ончычсо медсестра, 37 иаш Мишель. — Арака логарыш кузе савырнымемым шижынат шуктен омыл. Мый нигунамат шкет йӱын омыл, подылынам йолташ-влак дене, пырля пашам ыштыме еҥ-влак дене. Тӱҥ шотышто вискым йӱынам. Мыланна пашаште кольшым эреак ужаш логалеш, тыгай годым алкоголь полшымыла чучеш... Тыге лу ий шуйнен. Вара мый—кузежым шкеат ом пале—алкоголичкыш савырненам... Арака подылде пӱйым эрыктен да малыме вургемым поген кертын омыл. Мый музыкым йӧратем, но тудым колыштмым чарненам. Моланже пале: проигрыватель дене пайдаланен моштыдымо лийынам. Мый йолташ деч посна кодынам — телефон дек лишемашат вожылынам». Икана Мишель тудын дек эмлалташ толшо еҥым изиш веле пуштын огыл. Тылеч вара ӱдырамаш шкежат врач дек каен. Вес ӱдырамаш тунам веле врач дек каен, кунам йылмыже моткоч нужнаҥмым шижын налын. Тиде жаплан тудо кутырымаште улыжат шӱдӧ наре мутым гына кучылтеш улмаш. А куммшо ӱдырамаш шкенжым шке пытараш тӧчен, но нимат миен лектын огыл. Тунам тудо эмлалташ кӱлмым умылен. Но эмлалтме курсым эртыме дене гына айдемым утарен кодаш ок лий. Тыгай еҥ-влаклан «Анонимный алкоголик-влак» манме организаций полша. Тыгай организаций радамыш ушнен, тенгечысе алкоголик-влак у илышыш корным тӱшкан кычалыт, икте-весылан полшен шогат.

Арака деч утлаш полшышо ассоциацийым 1984 ийыште ыштеныт улмаш. Тунам тушко полышым йодын толшо чыла еҥ кокла гыч 31 процентше ӱдырамаш лийын. Кызыт тиде показатель 37 процентыш шуын.

СНИМКЫЛАШТЕ: алкоголь ден тамак ӱдырамашым пытарат; алкоголь ден тамак мӱшкыран ӱдырамашлан поснак кугу лӱдыкшым ыштат.

ТАСС-ын фотожо.

...ралтыме йӱк пылышым кушкеде — корнышт лекше ушкал-влак вуж-ж веле койыч. Чекулаев мо-кузежым умыленат ыш шукто — машина юкшт ончыко лупшалте.

— Э-эй, эй! — Гриша кидшым рӱзалтыш.

Куатле машина, юж толкынжым да шикшым луктын, тымыжмешке толшо скоростьшым нале. Чекулаев ден кӱтӱчӧ пурак лоҥгаш шоген кодыч.

— Тьфу! — яҥгарген волгыдемше джинсыжым, каҥде спорт костюмжым пурак деч почкалтымыла ыштыш; шкеже я кӱтӱчым, я торлен кудалше машинам ончалеш.— Кер-ремет кашак!

— Аватмутшым мо от ешаре? Кукшын лектешыс! — кӱтӱчӧ «хы-хы» шыргыжале — койдара мо?

— Кӱлеш гын, ешарем! — шюктыш кукшын, машина йоммо вельыш ончалеш, верыштыже иган чывыла тошкылтеш.— Муынат кушто кӱташ! — ок лушко.— Мылам эше, чорт пала, меҥгым але визытым кудалман... Да тушкыжо эше — йолын але ишак дене... Давай, кучен пу ик ушкалетым!

— Ушкалым? — кӱтӱчӧ ласкан веле коеш. — Молан?

— Кушкыж кудалам!

— Кудалынже моштет?

— Ом мошто дык, солатым пуэт, ушкал тупеш кылдалт возамат, мием шуам вара кузе-тынат...

— Тый, рвезаш, мылам келшет веле... Но ушкалым ом пу.—койдара кӱтӱчӧ.

— Молан? — Гришат ӧкым, тӱрвӧ тӱр дене шыргыжалме шотым ыштыш.

— Колхозын огыл, — нимат умылаш ок лий тиде «кугорнымбал каськым». — Колхозын лиеш гын, пожалуй, пуэмат ыле.

«Жигули» пеш писын лымен лишемеш — шогалшашла ок чуч.

— Корно гыч кораҥ, — темлыш кӱтӱчӧ:

Чекулаев, кидым лупшалын, кӱтӱчӧ почеш корно тӱрыш ошкыльо.

— Хм! — мане, тетла кӱтӱчын мыскаражат чоныш ок шыҥге.

Улю кӧргылан пустан чучеш. Тудо йырваш ончале. Ала-могай вустык кӱтӱчылан верч пальдыме вереш эсогыл мием щуде шоген кодмыжлан сырыш гынат, кумдыкеш але ужаргенак шогышо нӧлперла, коремла, ушкал кӱтӱ—икманаш, кеҥеж деч кугун торлыдымо шыже пӱртӱс чонжо гыч виешак шыде когарым покташ тӱҥале. Можыч, йоча годсо жапше шарналте, можыч, шырпе калтала ик сынын ораланыше оласе кӱ пӧрт-влак деч канаш шонымыжо шӱмым лыпландарынеже — тудо эше умылен ок шукто.

— Туге-э, — Гриша кӱтӱчын ойжым шарнастыш.— Кызыт колхозын гын, тиде чылан, маныт, а рашыжым нигӧнат огыл. Чылан да нигӧн!

— Йӧра, ит сыре уж,— кӱтӱчӧ кидым лупшале. — Кушко?—порын йодо.

— Ту-ушко! — Чекулаевлан кӱтӱчын лыжгалыкше ыш келше, оҥылашыжым оҥайсырын ончыко шуйыш,

(Умбакыже. Тӱҥалтышыже 22, 23 №-ан газетыште).

...

— Кӧн деке? — шымла кугыза, пуйто палашак тырша.

— Тушечын улыда мо?

— Кӧн деке каетше, ма-нам?

— Сомыл дене...

— А йӱштӧ чонан улыда, самырык-влак, ой, йӱштӧ-ӧ! Ала изишак тыгай йӱштыш савыра, ала меже илышым тынар йӱкшыктенна—ӧрат! Мый шкат теве торжа улам. Тыгай ыльым мо ожно? Уке-уке, тыште илыш титакан огыл. Илышыжым айдеме ыштас. Еҥ-влак, айдеме шкеже айдемым тыгайыш шукта — моло огыл, — кугун шӱлалтыш. — А Нӧлперсолаш каяш тый ит туж — толын шуынат. Ял савыртыш гычат кум меҥге, тышечат вик корно тунарак покта. Ойыртемже икте веле: тушеч ялын ик мучашкыже пурет, тышеч—весышкыже.

Чекулаев ласкан шӱлалтыш. Эсогыл у палымыжлан йывыртенат колтыш. Тугеже нимолан азапланаш, нигуш вашкаш — тудын командировкыжо ты гана молгунамсе деч ойыртемалтше. Садланак, очыни, тымарте азала нумал шогымо сумкажым, кыл кутыш шуен кучен, корно тӱрыш шындыш. Кӱтӱчӧ тышкыла лишемше ушкалвлакым, солаж дене ала-кузе йӧндымын рашкалтен, умбакырак покталтышат, Чекулаев дек пӧртыльӧ.

— Гриша мыйын лӱмем, — ыштале толшо еҥ.

Кӱтӱчӧ шыргыжале, вашгарешыже лыпланен шушо, кумло ияшрак ошалге рвезым эше ик гана шымлен лекте.

— Ужам-ужам, — шоктыш, Гришан пурла кидысе наколкыжым тӱсла.—Армийыште чай?

— Ай, ораде годым,— нер вак волышо очкижым кошар парняж дене нӧлтале Григорий Чекулаев.

— Петроп улам мый,— кӱтӱчӧ кидшым шуялтыш.

— Тугеже, тӱнге-вожге Нӧлперсолан? — ыштале Гриша иктешлыме семын.

— А тый ола гыч, конешне?

— Ола гыч,—нуно корно тӱрыштӧ шаршудыш шинчыч.

— Ола-а гы-ыч...—шуйдара кӱтӱчӧ.—Казнан йӧратыме да пагалыме калык — чаплын йоҥгалтеш вет? Мыйын кӱтӱштӧ ушкал ломыжеш гынат, от ӧр, а вот— ола-а...

— Те мыскараче улыда, Петро кугызай, — Гриша воштылалеш, но тудыжын пӱшкыл-туштылмыжо адакат мыскара деч утым шижтара; мом—эше умылаш ок лий.

— Кӧлан мыскара, кӧлан...—шопо пура. Оласыланже эртак мыскара тудо... Каналте изиш, мый нине борзый-шамычым изишак чумыралтем, кечываллан чарашат шуэш чай... Жапет мыняре?

Петроп шке шагатшымат ончале, пылышыж дек лишемден колышто, рӱзалтыш. Гриша жапым каласышат, тудо солам шӱдырен ошкыльо. Провор улмыжо коеш.

Чекулаев, «оласе» манме ой-шомакеш авалтын, тудын вольык поктылмыжым эскера. Кӱтӱчӧ ала-молан кӱтӱ

...нер ойырлен шога. Младыже тушто кукшо, шеме— ужарге ялт кодын огыл. Ушкал-влак шукынжо тушто кият, шогылтыт. Но чараштыжат коштыт. Нуным ик шот деке виеш поктен пуртышаш укеак—шкак вара миен возыт. Но Гриша кӱтӱчым тупыкташ ок шоно.

Кылан сумкажым шола вачешыже йӧнанрак келыштарышат, тудо корно деке лишемше кок ушкал ончык тарваныш.

— Блокнотет лектын ынже воч.—шоктыш тыгодым шойылныжо.

Кызыт гына шиже: джинсыжын шеҥгел кӱсенже гыч, шинчышыла, блокнотшо пеле лектын. Йошт шупшыльо—сумкашке чыкыш. Кӱтӱчӧ век, мо пеш пӱсӧ шинчан улат маншыла, тӱслен ончале. Вара спортивный костюмысо оҥ кӱсен гыч койшо ручкамат, шупшылын, блокнот почеш кудалтыш, замокым чыж-ж тӱкыльыш. Угыч савырнымыж годым кӱтӱчӧ умбакыла ласкан ошкылеш ыле.

Кугорно воктеч, саде кок ушкалым покталтен, Гриша тӱшкашке ушыш. Тетла поктылмо ок кӱл — шкак чумыргат. Игечат шокшо, вольык темше коеш. Ӱмыл шкак ӱжеш.

Кӱтӱчӧ ты жапыште нӧлперыш пурен йомо, ик жап гыч кугу котомкам, шӱчаҥ шемемше чайникым да тугаяк котелокым сакалтен тольо. Тул олтымо вереш чарналтыш. Плащым кудаш шуыш, солажым младыш кудалтыш, картузым нале.

— Ну мо, Чекулаев йолташ, обед?—ӱмбакше ончалде мане кенета.

5.

ПЫТАРТЫШ жапыште Григорий Чекулаев палыдыме кундемыште командировкышто лияш моткоч йӧратен шынден. Торашкырак да кужу жаплан колтат гын, утларак йывыртен. Ик могырым корно роскотым кӱзыктышт —кучылт моштет гын, шке кӱсен гыч кум ырат ок кай; вес могырым—оласе пич илыш деч канет да, адакшым у еҥ, у кундем дене палыме лияшат оҥай. Тиде ондак, пашаш пурымо почеш, Гриша тыгай командировкым пагален огыл. Умбакырак колтат—семынже шыдешкен шонен: самырык манын, лӱмын поктылыт. Ӧпкежым йӱкын ойлен огыл гынат, шке чон кумылжым шуктен илен: палемдыме точкыщ содор миен шуэш, кок-кум еҥ дене вашлийын, блокнотым «урга», командировочныещ, числам шындыктыде, печатьым темдалыкта да—мӧҥгеш. А приказ почеш пӧртылшаш кечын, вокзалыш лектын, билетым «лӱя»—тумарте ола уремыште огешат кончо. Манмыла, тыгай годым шке творчествыжым виктарен. Чон тунам, молан дыр, моткоч мӧҥгӧ, пелаш, йоча дек шупшын...

Кызыт тудын мӧҥгыжат, ешыжат уке. Лу ий наре жапыште уже нылымше редакцийыш шуын. Еҥ пачерыште илен коштеш.

Шарналтыш Гриша да уло капшылан йӱштӧ вӱд дене чывылталтмыла чучо. Мо лий-

«И», ала «Н», ала «И», ала «П»...

Ты серышым лудын лекмек, Чекулаев ондак нимом утым ыш шонапте. Вашат, иктаж-могай вуйшиже тудын лӱмжым газетлаште чӱчкыдын эскерене, шке пелтышие аралалташ ӱжеш. Но вара трук вуйышкыжо кӱчемдыш ой толын лекте: вет тидыже анонимка! А анонимкым ик гана тудо налын. Ола гычак, Чуйсик гыч. Тудат кӱчык ыле. Но кызытсе дене таҥгастарымаште ик ойыртемже ыле: тӱҥалтыш гыч мучаш марте печатный буквала дене возымо. Гриша, тудым лудын лекмеке, вик кушкед шуыш. Путырак осал шюнымашанла чучо. Кузе тушто рашыжым возалтын, кызыт ок шарне, но чумыр шонымашыже тыгайрак ыле: батаммчуд калык, тендам верысе власть темдат, те нимогай права деч посна илен коштыда, лу ий дене пачерым ода уж, сита тидым чыташ...

Копировка гоч возыман тиде серышак эше кум еҥ дек толын улмаш. Гриша ончыч шып кошто, но вара, моловлак деч мут шарлымек, шкежат саде письма нерген ойлыш. Иктышт ала-могай окмак возен, маныт, весышт ешарат: такше чынымак возымыс!

Гриша ятыр жап ушым пудыратыле. Кӧ тидым возен кертын, молан? Ушышкыжо пытартыш жапыште тиде темым кӧ нӧлталмым шерген кошто. Трукышто чонжылан чодырикынат чучын колтыш. Чынакыс, Чекулаев шкеже мыняр гана калык коклаште, писатель погынымашлаште тиде шомакым нӧлталын, Мыняр батаммчуд интеллигенций лу але утларакат ий пачерым налде илат... Да эше ик гана обком пашаеҥ ончылнак шюнымыжым сырен-пудешт ойлыш. А вара... Шого-шого, вет саде анонимка деч ончыч тудын деке мыняр гана пальдыме йӱк телефон дене йынгтыртыле? Трупкам кучыш веле, вес мучаш гыч вик пылышыш керылте: «Тый шыплапен моштет але уке?» Вара гудок. Вес гана тыге туштеныт: «Чот карыше кукун йӱкшӧ вашке оралга вет...» Эше тыгайрак шотан икмыняр йынггыр лийын. Гриша нуным кузе колын, туге мондаш тыршен. Но саде анонимный серыш деч вара...

Икана Чекулаев пашаште кучалте. Кучалтмыже-можо, тудо молгунамат кастене шкенжыным я возгален, я печатлен. Тиде гана театрыш премьерыш каяш шонен ыле. Спектакль шымытлан тӱҥалеш, сандене пел шагат кодмо йотке паша верыштак шинчылташ лие. Иктаж куд шагат эрталтен ыле, кенета йынгыр. Уке, молгунамсыла шып огыл.

— Да, — мане тыматлын Гриша.

— Мылам Гришам!—шоктыш вес мучаште. Гриша вик шиже: пальдыме йӱк, чотак кавказский акцент дене кутыра.

Тыгай акцент дене звонитлыше еҥ Чекулаевым аламолан вигак тургыжландарен колтыш, сандене тудо йодышлан йодышым пуыш:

— Могай Гришам?

— Чекулаевым! — кавказ акцент пуйто кажне букваште шижалтеш.

...

— Но мый таксим ... омыл,— ойла Гриша, ...

— Пушкин ... мо тунам?

— Мый, товарищ, ... омыл. Но ...

...ем. — Гриша умылтараш тырша.

Таксист эше ятыр вурседыле, но вара Гриша содыки тудын пелен пурен шинче, театр йотке кудале, счетчикыште ончыктымо чумыр акым тӱлен кодыш.

Тылеч вара тудо анонимный серышым налын огыл, но «Аванесян-Опанасян» (Гриша тачат раш ок шарне тудын лӱмжым) эше икмыняр гана звонитлен. Гриша ынде трупкам кынкаш тӱҥале, но ик гана ыш чыте, колышташак лие.

— Мый тыйын мыскаратым нигузе умылен ом керт, — мане. — Чын да лӱддымӧ айдеме улат гын, молан вашлиялшыже от тошт?

— Йӧра, мый тыйым шым шагат кастене рестораныште вучем. Тунамат вучышым. Молан шыч тол? 113-шо раций миен огыл мо?

— Миен. Вара мо?

— Тудыжо тыйым мый декем кондышаш ыльыс!

— Тыйын мыскарат мылам ок келше, мый трупкам пыштем.

— Шого, шого. Ме тачше вашлийшаш улына. Ме эрла тый денет коктын Ташкентыш чоҥештена, — воштыл колтыш трупкаште.

— Ну, корнет пиалан лийже, — Гриша трупкам шуыш.

Тылеч вара саде йӱклан вашештымым чарныш. Но тудын лӱмеш пашашкат, илыме верышкат икмыняр гана такси толын шогаледен. Пытартыш жапыште шып ыле.

Да вот ынде угыч серыш, но ты ганаже Чуйсик гыч огыл, а кундемын ик эн мӱндыр районжо, палыдыме ял гыч. Молан, мом шюналтен тудо, Григорий Чекулаев, тиде корныш тарваныш?

КОКЫМШО ГЛАВА

1.

ГРИГОРИЙ Чекулаев кугорно воктене, Нӧлперсола ял деч икмыняр ӧрдыжтырак, але веле палыме лийме кӱтӱчӧ Петроп пелен ужар шаршудышто шинча, кӱтӱчын когомкам рудымыжым умшам карен онча, а пылышыжлан кызыт гына каласыме шомак солна:

— Ну мо, Чекулаев йолташ, обед?

Гриша тудын деч мутым умбакыже вуча, кажне тарванылмыжым эскера. Но Петроп рвезым огешат ончал, тугак шке сомылжым шукта. Пакет дене кочкышым луктеда, плащ ӱмбак опта. Теве кожганыш, кынеле, утыч лап лийын, чайник ден котелокым нале, нӧлперыш, тайыл вельышкыла, тарваныш. Иккок ошкылым ыштыжат, чарналтыш, тугак шинчам да умшам карен шинчыше Гриша могырыш мане:

— Кӱтӱчӧ лийынам, маньыч, тул пыштымым монден отыл гын, кукшырак тыгыдерым погалте да ылыжтен шого. Шокшо кочкыш пермаирак.

(Умбакыже лиеш).

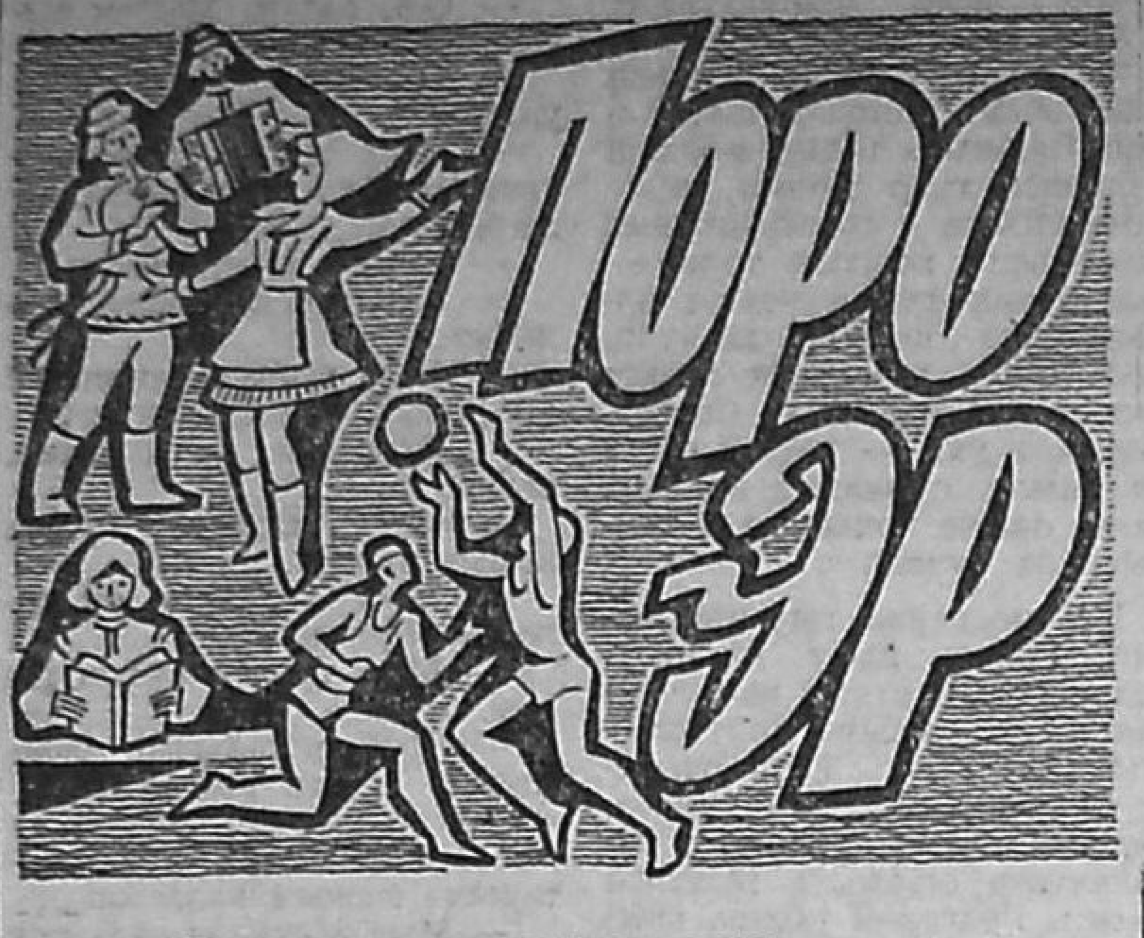

Поро эр, шочмо-кушмо элем,
Тыныслан перкан лийже жапет!
Перестройкын ал кече, уэм,
Ӱшан дене онча тӧрзашкет.

Курымлаште эре пеледалт,
Марий мланде — изи олыкем!
Кугу ешыште иле волгалт,
Йӧраталме марий калыкем!

А. П. Чеховын шочмыжлан—130 ий

Мемнан жапысе айдеме

Украинский ССР. Руш кугу писатель Антон Павлович Чеховын творчествыже жап эртыме семын огеш мондалт. Тудын произведенийлажым чыла континентыште печатлен лукмо.

Писательын Ялта оласе музей-пӧртышкыжӧ ий еда 120 тӱжем еҥ толын кая. Толыт мемнан эл гычат, мӱндыр государствыла гычат. Тыште Чехов «Скучная история», «Студент», «Душечка», «В овраге», «Дама с собачкой» ойлымаш ден повестьлажым, «Три сестры», «Дядя Ваня», «Вишневый сад» пьесылажым возен. Тышке тудын дек Ф. И. Шаляпин, А. М. Горький, С. В. Рахманинов, А. А. Спендиаров да шуко молат толеденыт. Чеховын колымыж деч вара тышан еҥвлак дене вашлийме пӧрт почылтын.

(ТАСС).

Онгай еҥ дене вашлиймаш

ЧОН ПЕЛЕН — ЭРЕ МУРО

ГЕННАДИЙ Петуховын ныжыл, сӧрал йӱкшӧ эфирыште чӱчкыдын йонга. Чыла гаяк марий муро касыште калык тудын дене вашлиеш.

— Геннадий Васильевич, профессиональный эстрадный мурызо корныда кузерак тӱҥалын?

— Мый Куженер кундемысе Лопсола ялыште шочынам. Йошкар-Оласе икымше номеран музыкально-художественный школ-интернатым тунем лекме деч вара Палантай лӱмеш музыкальный училищыш пуренам. Вокалист семын кушкаш тыште мыланем Марий АССР-ын калык да РСФСР-ын заслуженный артистше Арсений Андреевич Венедиктов да уста, педагог Александра Федоровна Матвеева полшеныт. Училищыште тунеммем годымак Сапаевын «Акпатыр» оперыштыже тӱшка сценыште модаш пиал логалын.

1972 ийыште артист диплом дене Марий государственный филармонийыш толынам. Изиш лиймеке, дирекций мыйым ВДНХ-н Ужар театрже пеленсе Всероссийский творческий мастерскойыш эстрадный мурызылан тунемаш колтен. Тыге кумдан палыме тенор Георгий Виноградовын тунемшыже лийынам. Кызыт кумдан палыме мурызо-влак Валерий Леонтьев, Геннадий Каменный дене йыгыре тунемынна. Георгий Павлович мемнам кажне мурышто, семыште тӱҥ поэтический шонымашым муаш кумылангден. «Мурызын тӱҥ «инструментше» — волгыдо, кечыйол гай шыргыжше йӱкшӧ»,— манын, пачаш-пачаш ушештарен. Тудо кажне самырык артистын йӱкыштыжӧ йонгтыдо ший онгыр-влакым кычалаш тыршен.

Москва гыч пӧртылмек, республиканский филармоний пелен ыштыше «Мари-ола», «Элнет» ансамбль-влакын солистышт семын калык ончыко лектынам.

— Тендан деч ончыч марий профессиональный эстрадыште кугу опыт але традиций погынен шуын огытыл ыле вет.

— Кажне артист гына огыл, искусствышто, культурышто ыштыше чыла пашаеҥ, очыни, шке шотан, чылаштын деч ойыртемалтше творческий корным кычалеш. Еҥын кышаж почеш каен, талантым, усталыкым тӱзаташ ок лий. Но тидын годымак, мутат уке, ончычсо мастар-влакын йӧнышт-лан, традицийыштлан энгертыде ок лий, нунын кӱшеш гына шӱм-чоннам, усталыкнам калыклан почын пуэн кертына.

Чынак, марий эстрадный искусство виянгеш гына, кугу опыт, чапле пример але шагал. Но калыкнан йӧратыме мурызыжо-влак Леонид Красновын, Василий Гороховын, Вера Богатыреван, Клавдия Смирнован, Майя Романован чонеш пижше музыкальный интонацийышт, йӱк савыртышышт, лирический образым чонгымышт, калыкнан фольклор поянлыкшым пагален жаплыме койышышт — кажне самырык артистлан шерге дечат шерге пого. Тудым шотыш огына нал гын, кызытсе эстрадный, театральный, музыкальный искусствына у кӱкшытыш нӧлталт огеш керт, очыни. Мый эстрадыште жаплан келшыше у йӧным, формым кычалаш ок кӱл манын ом ойло. Совет да тӱнямбалсе эстрадыште пытартыш жапыште мом сайым кычалын мумо, мыланнат кучылташ кӱлеш.

— Мурызо шукыж годым композиторын да поэтын шинчашкышт кӱта. Марий муро «апшат-влакын» сомылыштым кузе акледа?

— Мыйын шонымаште, кызыт марий композитор-влакын тӱвыргӧ лектышан жапышт. Икмарда да самырык нйготан муро «апшат-влак» ритмикыште, музыкальный ойышто, инструментовкышто у йӧным кычалыт. А ончалза, самодеятельный композитор-влак муро ангаште кузе чолган «сӧремым савырат». Чыла тидыже, ятыр у «шӱшпык муро» шочеш манын, ӱшаным пуа. Кызытат Куприяновын, Алексеевын, Захаровын мурышт калыкнан чонжым куандарат. Нунын творчествыштышт мо эн шергыже, тиде — мурыштышт марий музыкальный интонацияк шижалтмаш. Теве налза Виталий Алексеевын «Ош куэ», Геннадий Копцевын «Эрвел лыве» семыштым — нуно чылт марла йонгат.

Сем мурын ик шулдыржо гына, тудлан калыкышке чонгешташ онгай поэзий полшышаш. Мый шке репертуарышкем келге лирический образлан поян почеламут негызеш возымо мурым гына налаш тыршем.

Умбакыже марий эстрадный муро кузе виянгаш тӱҥалеш? Очыни, у ритм, онгай аранжировка дене пойдаралташ тӱҥалеш, таче-эрла эфирыште, концерт эстрадыште кумда верым айлышаш.

— Геннадий Васильевич, ятыр ий хоровой капеллыште муреда. Тиде коллективыште могай вашталтыш лийын?

— Чын, капеллын артистше улам. Ты коллектив Михаил Капланскийын тыршымыж дене шочын. Чын ыштaлтын але чын огыл, ынде ойлаш вараш кодмо. Хоровой капеллылан профессионализм шотышто шуаралташыже Капланский чынже денак полшен, тидым шылташ нимолан, но марий музыкальный, исполнительский традицийлан шӱман лийын манын каласен ом керт. Мыланем гын эше торжа койышыжо ок келше ыле, артистым творческий айдеме, личность семын пагален моштен огыл.

Те паледа, Михаил Юрьевич ӱмаште Йошкар-Ола гыч Волгоградышке каен, тудым хормейстер Антонина Вдовина алмаштен. Капеллыште 35 артист уло, нунын кокла гыч 14 енже—марий. Мутат уке, тидыже шагал.

Кодшо кенгежым мемнан коллектив Пошкырт кундемышке гастроль дене коштын. Мыланем эрвел марий-влакын поро чоныштым да ласка кумылыштым пален налаш пиал логалын, тусо вашлиймаш-влак шӱмемым кужу жап ырыкташ тӱҥалыт. Гастрольлан тӱрыснек марий программым ямдылыме ыле.

Кызыт капелла марий композитор-влакын возымо «Маска Миклай» первый мюзиклым ямдыла. Либреттожым уста поэт Василий Регеж-Горохов келыштарен. Режиссерын сомылжым Сара Кириллова шукта. Лишыл жапыште «Маска Миклайын» премьерыже эртышаш. Мый ик эн тӱҥ мыскара рольым ямдылем. Паша шуко, тудым коллективна кумылын шукта.

— Геннадий Васильевич, творческий сомылда ушнен толжо манын, алал кумылын тыланена, калыкнам чонеш пижше ятыр муро дене куандарымыдам вучен кодына.

— Тау.

В. ЯНАЛОВ мутланен.

Снимкыште: Г. Петухов. И. Речкинын фотожо.

◆ *Увер: мо, кушто, кунам?*

КУШКЫТ, ВИЙЫМ ПОГАТ

КОК ий наре ончыч «Марий коммуна» Йошкар-Ола гыч Куклинмытын самырык ешыштышт кум эрге шочмо нерген каласкален ыле. Ончыкылык патыршамыч кузе кушкыт да виянгыт? Ала эше шольо-шӱжарышт шочыныт?

С. САДОВИНА.
У Торъял район.

ЛУДШЫН йодмыжым алал кумылын шуктена. Тидлан, конешне, пиалан ача-аван мӧнгышкышт миен толаш кӱлын. Тудо ола тӱрыштӧ. Тарханово лишне, верланен. Кокымшо пачаш, кум пӧлеман пачер. Станислав Степанович ден Светлана Владимировна пигушкат каен огытыл ыле. Кастене ньога-влак деч ойырлен кертат мо?

— Ой, кӱлеш мо мемнан йыр тынаржe пӧрдаш? Оҥгайынат ок чуч. Илена, пашам ыштена, а Роман, Антон, Игорь мемнан куанна улыт,—уэш вашлиймылан ача ӧрмалгымыла лие.

Умылтарышым.

Икшыве-влак кызыт тӱням шке шинча дене ужмо, тутыш пален налме пагытыште улыт. Конешне, юарлат, модыт, куржталыт. Но шургымашышт, ваш торжаланымышт уке, мӧнгешла, икте-весылан полшымыла коймышт дене куандарат. «Вуйлатышышт» —Рома. Тудак йол ӱмбалне пенгыдынрак шога. А вет колыштыт тудым. Модышышт ора дене. Рома ден Антон икгайрак чуриян улыт. Икте-весым лӱм дене ойлен колтат.

Светлана Владимировна такше йочавлаклан поян, тудын шулдыр [illegible] кумлымшо номеран школын икымше классышкыже коштшо-влак. Нунымат ончыман, вӱчкыман, волгыдо корныш луктaш кӱлеш. Внеклассный паша лектынак шога. Мӧнтыштӧ сомыл шӱй даҥыт манын, нуным ок шӱкал. Пелашыжат—преподаватель. Станислав Степанович медучилищыште физкультурым туныкта.

— Йӧсӧ, докан?

— Марием такше занятий-влак коклаште мӧнгтӧ толеден кая. Педагогический коллективыштыже умылат. Тидым, тудым содор тӧрлатыл кода. Шкеже чыла урок деч вара веле ярсем. Тау Курык марий вел гыч авамын аваже Пелагея Андреевна Сендяковалан. Пеш поро. Теле гоч полша. Кенгежлан ялышкыже кая. Ӱмыр мучко пӱртӱс лонгаште илыше шонгыенгым кучен кертат мо? Эше няньына уло—Дуся кокай. Кум шагат волгыдо марте мемнан дене шогылтеш. Шогылтеш манмыже сӧралжак огыл, мо кӱлеш —чыла ышта.

Евдокия Дмитриевна Ялпанован акажын ӱдыржӧ ден Светлана изиж годсекак пырля, пошкудо семын кушкыныт. Заводышто техслужащийлан ышта. Тушкыжо кече еда каслан кая.

Самырык ава умбакыже ойла:

— Горисполком кум пӧлеман тиде пачерым ончылий шошым пуэн. Пеш кугу тау полшымыштлан. Вургемым кӱлмӧ семын «Детский мир» универмагыште заказ ӱстел гоч налына. Тидат полыш. Ӱто огыл ыле телефон—трукышто врачым але медсестрам ӱжаш. Ӱшанена: ончыкыжо ӧрдыжеш огыт кодо.

Светлана Владимировна кӱчыкын радамлен пуыш. Ача падырашыж-влак дене залыште шинчылтеш ыле. Нунышт онгайын шӱрангыштыт. Шӱм-чонетлан, эх, ласкан чучын колта—кузе сӧралын койыт[illegible]!

Мондаш огыл: шольо-шӱжарышт але уке. Лиеш мо иктаж-кудыжо? Айста ты шотышто вучалтена. Кокмак сынным пагален каласена гына: илышда ончыкыжат пиал корно дене шӱдырлалтше.

В. БОГДАНОВ.

Снимкыште: ава да кум изак-шоляк.

А. Щербаковын фотожо.

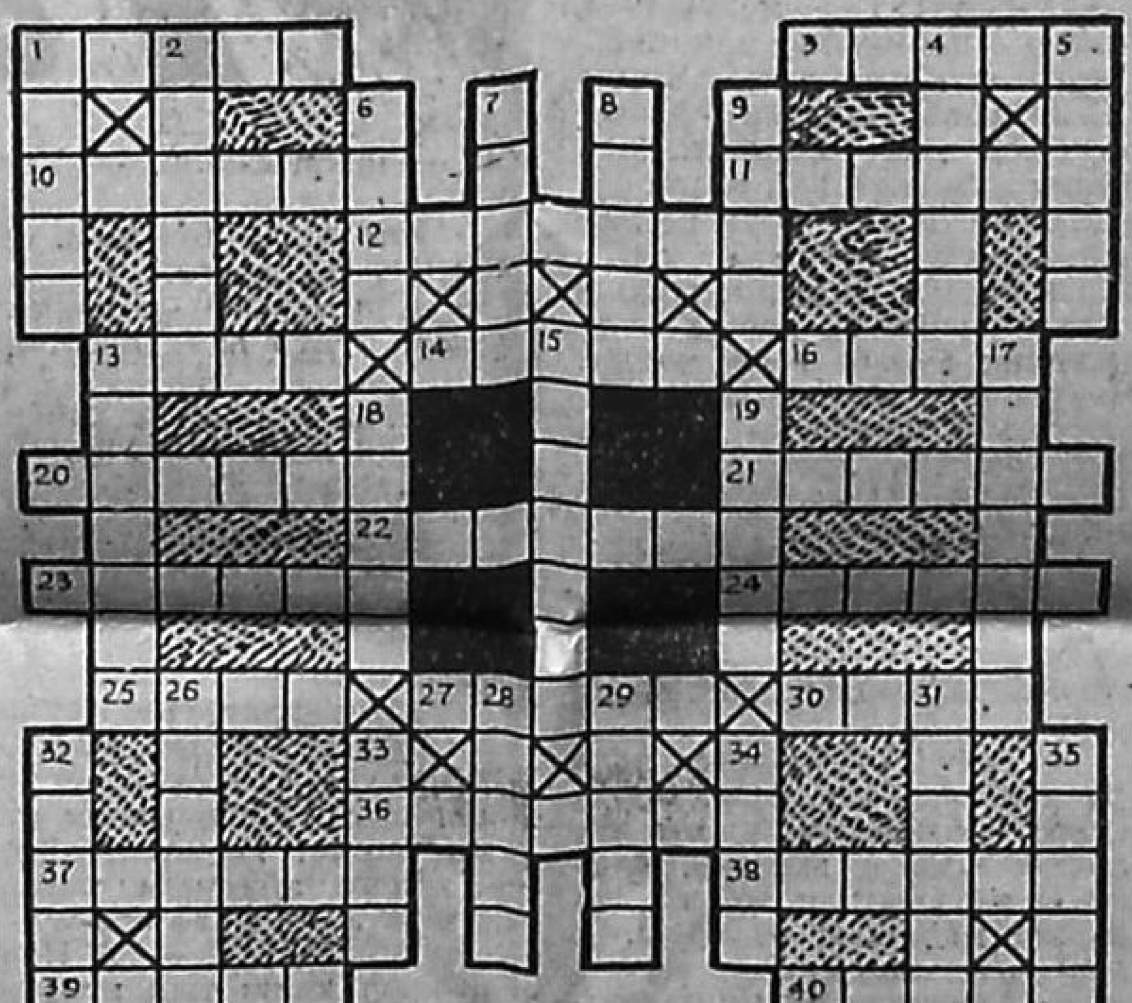

КРОССВОРД

„Марийская правда“ газет воза

Таче «Марийская правда» газетын черетан рушарня выпускшо лектын.

«Варенье? Гранул? Але тыдыжат да тудыжат?» — тыге лӱмдалтын Курык марий районышто паренгге гранул цехым кузе чонгымо нерген каласкалыше рейдовый материал.

«Вашмутдымо йодыш» корреспонденцият «ялысе» темылан пӧлеклалтын. Автор «Советский» совхозысо фермыште лийше конфликт нерген каласкала.

Газетын кумшо страницыже ондаксе семынак Йошкар-Оласте илыше-влаклан пӧлеклалтын. Тушто тӱҥ шотышто лудшо-влакын серышышт темлалтыт.

Номерыште моло тӱрлӧ уверат уло.

14 ЯНВАРЫШТЕ

УВЕРТАРЕНА. ПАЛДАРЕНА

ОНЧЫЗА

7 канал. 8.00 — Спорт чылалан. 8.15 — Ритмический гимнастика. 8.45 — Спортлото тираж. 9.00 — Эрдене эрак. Йоча-влаклан передача. 10.00 — Отечествылан служитлымаште. 11.00 — Эрденысе вемаште... Пусела программа. 11.30 — Путешественник-влакын клубышт. 12.30 — Музыкальный киоск. 13.00 — «Вызываем огонь на себя». Худ. телефильм. 3 да 4 серий. 15.25— Тазалык. 16.10 — «Ялысе илыш» программын панорамыже. 17.25 — Йочалан информационно - публицистический программа. 19.00 — Рушарня кинозал. 19.45 — «Свободное падение». Худ. фильм. 21.00 — 7 кече. 22.00 — Рушарнясе правственный проповедь. 22.15 — П. И. Чайковскийын кокымшо симфонийже йонга. 23.05 — Вӱд

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр
(Кугу зал)
«Месть и закон» (1 да 2 серий) — 9, 13.40, 18.10. «Хон Гиль Дон» — 11.40, 16.10, 20.40.

«РОССИЯ» кинотеатр
(Изи зал)
«В крайнем случае, я тебе ничего не скажу» —10, 17.30, 21.20. «Ночные воришки» — 12.20, 15.40, 19.40. «Бесстрашный атаман» — 14.10 (йоча сеанс).

«ЭРВИЙ» кинотеатр
«Один момент» (1 да 2 серий) — 9, 18.10. «Дежа вю» — 12, 15, 20.50.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр
«Брак с выходными днями» — 9, 16.20, 18.10, 21.45. «Кинг-Конг жив» — 10.50, 14.30, 20. «Сумасшедшие на стажоне» — 12.40.

«РЕКОРД» кинотеатр
«Полет навигатора» — 9,

ыштена, а Роман, Антон, Игорь мемнан кушштена, а Роман, Антон, Игорь мемнан кушштена. а Роман. Антон. Игорь мемнан куанна улыт,—уэш вашлиймылан ача öрмалгымыла лие.

Умылтарышым.

Икшыве-влак кызыт тÿням шке шинча дене ужмо, тутыш пален налме пагытыште улыт. Конешне, юарлат, модыт, куржталыт. Но шургымашышт, ваш торжаланымышт уке, мöнгешла, икте-весылан полшымыла коймышт дене куандарат. «Вуйлатышышт» —Рома. Тудак йол ÿмбалне пеҥгыдынрак шога. А вет колыштыт тудым. Модышышт ора дене. Рома ден Антон икгайрак чуриян улыт. Икте-весым лÿм дене ойлен колтат.

Светлана Владимировна такше йочавлаклан поян, тудын шулдыр йымалныже —эше кумло ныл рвезе ден ÿдыр, кумлымшо номеран школын икымше классыштыже кошпо-влак. Нуным онч[ымаш], вÿчкымаш... волгыдо корным луктыш кÿлеш. Виклассный паша лектынак шога. Мöҥгыштö сомыл шÿй даҥгыт маныш, нуным ок шÿкал. Пелашыжат—преподаватель. Станислав Степа-

Самырык ава умбакыже ойла:

— Горисполком кум пöлеман тиде пачерым ончылнй шошым пуэн. Пеш кугу тау, полшымыштлан. Вургемым кÿлмö семын «Детский мир» универмагыште заказ ÿстел гоч налына. Тидат полыш. Уто огыл ыле телефон—трукышто врачым але медсестрам ÿжаш. Ÿшанена: ончыкыжо öрдыжеш огыт коло.

Светлана Владимировна кÿчыкын радамлен пуыш. Ача падырашыж-влак дене залыште шинчылтеш ыле. Нуныит огайын шÿраҥгыштыт. Шÿм-чонетлан, эх, ласкан чучын колта—кузе сöралын койытшо!

Мондаш огыл: шольо-шÿжарышт але уке. Лиеш мо иктаж-кудыжо? Айста ты шотышто вучалтена. Кожмак ешым пагален каласена гына: илышда ончыкыжат шап корно дене шÿдырлалтше.

В. БОГДАНОВ.

Снимкыште: ава да кум изак-шоляк.

А. Щербаковын фотожо.

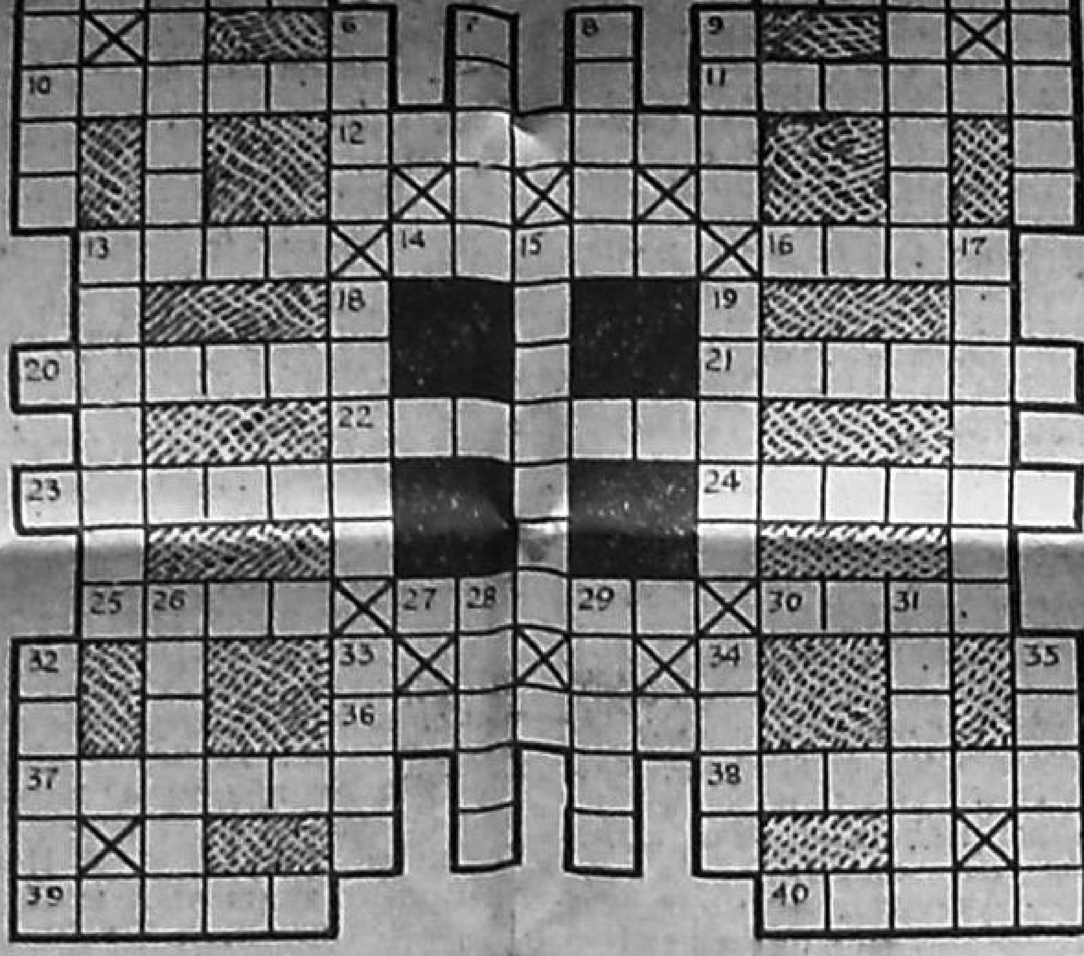

КРОССВОРД

Шола гыч пурлашке: 1. Шуко элыште вашлиялтше янлык. 3. Унагинде, костенеч. 10. Попугай урлык. 11. Кушкылым кочшо изи янлык. 12. Марий кундемысе райцентр. 13. Уала дене тодмо пече. 14. Укш ора. 16. Вÿдйол. 20. Средиземный теҥыз воктенысе государствын столицыже. 21. Саскан пушеҥге. 22. Кипарис тукым кушкыл. 23. Айда-лийже койышан айдеме. 24. Африкысе эл. 25. Азов теҥыз серысе порт. 27. Лышташан пушеҥге. 30. Ялысе суртпечыште ожно пайдаланыме ÿзгар. 36. Союзный республика. 37. Вÿдпöрдем. 38. Самодеятельный марий композитор. 39. Ложаш дене ыштыме кочкыш. 40. Кажне кечын пайдаланыме ÿзгар.

Кÿшыч ÿлыкö: 1. Революций деч ончыч возаш тÿҥалше марий поэт. 2. Музыкысо интервал. 4. Вер-шöр шымлышын ÿзгарже. 5. Олма сорт. 6. Кайык. 7. Ышташ-кучаш йöратышын ÿзгарже. 8. Юл кундемысе ола. 9. Металл. 13. Ю. Чавайнын поэмыже. 15. Воинский званий. 17. Марий музыкальный театрыште мондалтше опера. 18. «Шернур корныш легылдалын» муро текстын авторжо. 19. Пÿртÿсын поян вер-шöржö. 26. Ÿшаным шуктышо ен. 28. Я. Элексейнын повестьше. 29. Кÿжгö тоя. 31. Совет космонавт. 32. Тÿняя ик могыржо. 33. Пермский областьысе эн кугу энер. 34. Шахмат дене тÿнян экс-чемпионжо. 36. Совет ученый-почвовед, эколог.

Н. СМИРНОВ ямдылен.

Звенигово район,
Чакмарий села.

газет воза

Тачe «Марийская правда» газетын черетан рушарня выпускшо лектын.

«Варенье? Гранул? Але тидыжат да тудыжат?» — тыге лÿмдалтын Курык марий районышто пареҥге гранул цехым кузе чоҥымо нерген каласкалыше рейдовый материал.

«Вашмутдымо йодыш» корреспонденцият «ялысе» темылан пöлеклалтын. Автор «Советский» совхозысо фермыште лийше конфликт нерген каласкала.

Газетын кумшо страницыже ондаксе семынак Йошкар-Олаште илыше-влаклан пöлеклалтын. Тушто тÿрг шотышто лудшо-влакын серышышт темлалтыт.

Номерыште моло тÿрлö уверат уло.

14 ЯНВАРЬЫШТЕ ПЕЧАТЛАЛТШЕ КРОССВОРДЛАН ВАШМУТ

Шола гыч пурлашке: 1. Шордо. 3. Пурак. 5. Шомак. 7. Молан? 9. Цырыс. 11. Тираж. 12. Рошто. 13. Ломбо. 15. Пормо. 17. Арака. 19. Карака. 20. Одесса. 22. Кайык. 24. Таган. 25. Старт. 27. Тумна. 29. Тулуп. 31. Шовыр. 32. Липэа. 33. Мазай. 34. Роман. 35. Автор.

Кÿшыч ÿлыкö: 1. Шумат. 2. «Ормыж». 3. Понар. 4. Курго. 5. Шÿвыл. 6. Корно. 8. Лавыра. 9. Пешка. 10. Сокта. 14. Микай. 15. Пакет. 16. Орден. 18. Арама. 21. Агытан. 22. Канаш. 23. Кумыр. 25. Салам. 26. Турий. 27. Товар. 28. «Арлан». 29. Туара. 30. Пазар.

ОНЧЫЗА

7 канал. 8.00 — Спорт чылалан. 8.15 — Ритмический гимнастика. 8.45 — Спортлото тираж. 9.00 — Эрдене эрак. Йоча-влаклан передача. 10.00 — Отечествылан служитлымаште. 11.00 — Эрденысе весела программа. 11.30 — Путешественник-влакын клубышт. 12.30 — Музыкальный киоск. 13.00 — «Вызываем огонь на себя». Худ. телефильм. 3 да 4 серий. 15.25 — Тазалык. 16.10 — «Ялысе илыш» программын панорамыже. 17.25 — Йочалан информационно - публицистический программа. 19.00 — Рушарня кинозал. 19.45 — «Свободное падение». Худ. фильм. 21.00 — 7 кече. 22.00 — Рушарнясе нравственный проповедь. 22.15 — П. И. Чайковскийын кокымшо симфонийже йоҥга. 23.05 — Вÿд поло дене тÿнямбалсе турнир.

12 канал. 8.00 — Зарядкыш шогал. 8.15 — Концерт. 8.45 — Тюмень гыч передача. 9.20 — «Валентин и Валентина». Худ. фильм. 10.50 — Док. фильм-влак. 11.30 — Путешественник-влакын клубышт. 12.30 — Экранышт е — 01 служба. 12.55 — Концерт. 13.20 — Украинский ССР Гостелерадио темла. 13.50 — Концерт. 14.30 — «Совет Россий» видеоканал. 17.00 — Тÿнямбалсе программа. 18.00 — Мультфильм. 18.40 — Док. фильм. 19.00 — СССР калык артист А. Днишевын концертше. 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак. 20.15 — Атлетизм-89. «Советский спорт» газетын призше верч турнир. 21.00 — 7 кече. 22.00 — «Эта опасная дверь на балкон». Худ. фильм. 23.25 — Режиссер В. Виноградовын фильмже-влак. «Мои современники».

ТЕАТР

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ руш драмтеатр
«Гарольд и Мод»—18.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ музыкальный театр
«Щелкунчик»—12.
«Дорогая памелла»—18.

МАРГОСФИЛАРМОНИЙ
(В. И. Ленин лÿмеш культура дворецыште)
«Ритмы Юрмалы» хит-парадын участникше-влакын да «Букет» шоу-группын концертышт — 17, 19.30.

29 январьыште

(Офицер пöртыштö)

«Ритмы Юрмалы» хит-парадын участникше-влакын да «Букет» шоу-группын концертышт—19.30.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр
(Кугу зал)
«Месть и закон» (1 да 2 серий) — 9, 13.40, 18.10. «Хон Гиль Дон» — 11.40, 16.10, 20.40.

«РОССИЯ» кинотеатр
(Изи зал)
«В крайнем случае, я тебе ничего не скажу» —10, 17.30, 21.20. «[illegible]» — 12.20, 15.40, 19.40. «Бесстрашный атаман» — 14.10 (йоча сеанс).

«ЭРВИЙ» кинотеатр
«Один момент» (1 да 2 серий) — 9, 18.10. «Дежа вю» — 12, 15, 20.50.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр
«Брак с выходными днями» — 9, 16.20, 18.10, 21.45. «Кинг-Конг жив» — 10.50, 14.30, 20. «Сумасшедшие на сталионе» — 12.40.

«РЕКОРД» кинотеатр
«Полет навигатора» — 9, 12.10, 14.30, 16.30. Мультфильм киносборник—10.50. «Любимый Раджа» (1 да 2 серий)—18.20, 21.

«МИР» кинотеатр
«Как три мушкетера» (1 да 2 серий)—10, 18. «Полет навигатора»—12.30, 14.20, 16, 20.30.

КИНОЛЕКТОРИЙ
«Веселенькое воскресенье» —15, 17. «Разиня» (кугыеҥ-влаклан гына)—19.

29 январь гыч

«РОССИЯ» кинотеатр
(Кугу зал)
«Нечистая сила» (1 да 2 серий. кугыеҥ-влаклан гына)—11, 13.30, 16, 18.30, 21. «Василиса Прекрасная»—9.30.

«РОССИЯ» кинотеатр
(Изи зал)
«Дежа вю»—10, 12, 15.30, 18, 20. «Малыш и озорники» —14 (йоча сеанс).

«ЭРВИЙ» кинотеатр
«Влюбленный мужчина»— — 9, 15.55, 18.05, 20.05. Кужемдыме сеанс: «Я летаю на собственных крыльях», «Влюбленный мужчина» — 11.15. «Хон Гиль Дон» — 13.45, 22.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр
«Я в полном порядке»— 9, 14.50, 18.10. «Леди Макбет Мценского уезда» (кугыеҥ-влаклан гына) — 10.40, 16.30. «Один момент» (1 да 2 серий)—12.20, 20.

«РЕКОРД» кинотеатр
«Путешествие с курицей по реке»—9, 14.30. Мультфильм киносборник—10.40. «Жикина династия» (кугыеҥ-влаклан гына) — 12.10, 18.30, 20.30. «Брак с выходными днями»—16.30.

«МИР» кинотеатр
«Жикина династия»—11, 12.40, 18.20. «Осенний подарок»—14.20 (йоча сеанс). «Любимый Раджа» (1 да 2 серий)—16, 20.30.

ОЗА ВАТЫЛАН КАҤГАШ

Телым шокшо, кеҥежым йÿштö

ТУНÖ чатлама йÿштö шога, кидым-шÿргым чывыштылеш, а нöрепым почына — вигак шокшо юж авалта. Шыжым оптен кодымо кочушмен эн ÿмбалне кия гынат, кылмен огыл, тугаяк тичмаш, падыра, а вет пöртйымак пыштымыже арня гычак лывыжгаш тÿҥале, тыгайжым кочмат ок шу. Йошкар ушмен ден кешырат нöрепыште веле сайын аралалтыт, свежа да падыра улыт. А ковышта вуй кузе аралалтын? Тудат пентыде да таза.

Мутат уке, нöреп моткоч пайдале, кужу теле гоч свежа пакча саскам пурто да шÿрыш пыште, салатым ыште, кешырым гын йоча-влак тичмашын кучен кочкаш йöратат. А кочушменым телым кучылташак ончен куштена. Пÿчмö осо ÿмбак шинчалым шавалтена — кочыжо шагалемеш. Салатлан падыштена, тудым шинчал да кечшудо ÿй дене йöрена — моткоч тамле лиеш.

Адакше кочушменым калык эм олмешат кучылтеш. Теве логар пундашым кыжгымда, мом ышташ, шонеда? Нÿжмö кочушменым мÿй дене варена — сокшо чот лектеш, тудым йÿмек, кокыртыш пыта. Шылыж корштымо годымат йöсыжыкым сеҥаш ты саска полша. Тидланже нÿжымö кочушменым марле мешакыш пыштат да коржшо вер ÿмбак верандат — чер чакна, нелылык ок пыте гын, кок-кум гана тыгак уэш эмлалтыт. Тидым врач-влакат сайлан шотлат. Тевыс эм пакчаш кушкеш, кужу жап нöрепыште араләлтеш.

Тышкак, оҥамбаке, шындыме помидор, кияр да поҥго банке-влакат сöралын койыт, тÿсыштым онченак. консервироватлыме саскам кочмо шуэш. А лукысо кугу вочкыштыжо шуктымо ковыштам ончалына. Лем дене вÿдылалтше осо-влакше ошын койын кият, умшаш налат — шырт-шырт шоктен кодеш, пеш тутло. Ойлымат огыл, жапыштыже тыршет гын, мыняр чесым ямдылаш лиеш! Чылажат падыра, шере вÿдан, витаминлан поян. Тынар поянлыкым пöртысö холодильникыште арален она керт.

Тыгеже, нöрепнам млание йымалсе клат манына гынат, йоҥгылыш огына лий. Телым тушто шокшо, пакча саскам кылмыме деч аралена, а кеҥежым йÿштö, шöртöрыжым шопымо деч кучена. Тидланже коҥгаш олтымат ок кÿл, электровийымат она кучылт, йÿштö-шокшым пÿртÿс келыштара, мыланна илаш полша, оза ватын кидйолжым луштара, саска талук мучко кид йымалныже. Тыгеже тудын дене пайдаланаш веле öрканыман огыл.

Сурт-пече кöргыштö кажне оза нöреплан верым муын кертеш. Кугу ешлан кугуракым кÿнчена, изираклан — изиракым. Пырдыжым кермыч але кÿ дене опташ гын, утларак пеҥгыде да ару лиеш. А кÿварже? Ты шотышто шоналтыман. Шошым да кугу йÿр почеш нöрепыш вÿд пурен кертеш. Цемент дене йыгыме кÿвар гоч вÿд млакдыш ок шупшылт, лишыл пошкудына ий еда ведра дене коштал луктеш, тидлан жап шуко кая, вийымат пыштыман. Рокан кÿвар вÿдыжгö да юалге лиеш. Юалгыже сай веле, а вÿдыжгыжö ок куандаре — пунышкышо ÿпшым шара, нöрепым чÿчкыдын эрыктыман. Эн сай йöн: ошмам опташ, лончыжо 20 сантиметр наре лийже. вÿд пурымо семынак млакдыш шупшылтеш.

Пакча саска ынже шÿй, локтылалт манын, аралаш пыштыме деч ончыч нöреп кöргым коштат да известка дене чиялтат. Вашке коштынеда гын, яшлыкыш икмыняр жап вÿдыштö кучымо известкам пыштыза. Тувраш ден пырдыжым чиялташ тыгаяк известка ден хлоран известкам иктöр пыштен лугат. Тыгак формалин ден хлоран известкамат кучылтыт.

А. ПЕТУХОВА.

Редактор В. А. МАТЮШЕВ.

Редакцийын адресше:
424000, Йошкар-Ола,
СССР Вооруженный Вийын 70-шо идалыкше урем, 20
Талукышто 300 номер лектеш.
Тираж 17 412.
Газетын индексше 52710

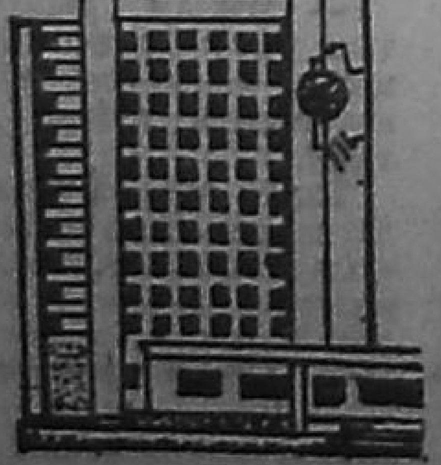

Телефон-влак:
Редактор — 5-08-40
Заместитель-влак — 5-25-36, 5-39-26
Приемный — 5-37-91
Ответственный секретарь — 5-35-73
Заместитель-влак — 5-39-36

ОТДЕЛ-ВЛАК:
Партийный илыш — 5-53-18
Идеологический — 5-54-34
Промышленность, строительство да транспорт — 5-54-89
Аграрный — 5-29-77
Совет паша да быт — 5-42-22
Культура, литература да искусство — 5-08-64

Информаций да письма — 5-39-19, 5-43-72
Кусарыше — 5-39-55.
Увертарымаш — 5-39-44

Газетын собкоржо-влак:
У Торъялыште — 9-15-19,
Моркышто — 9-16-86
Звениговышто — 9-22-83.
Оршанкыште — 2-17-38.

Марий АССР Госкомиздатын республиканский полиграфическо-редакционный объединенийже
424700, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.
Э—00240. Заказ 1033.